

OHJAAJAKOULUTUS TUKEMASSA RIPPIKOULUN
OSALLISUUTTA SÄÄKSMÄEN SEURAKUNNASSA

Marko Itkonen
Reetta Kaunisvaara
Opinnäytetyö, kevät 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK) +
diakonian virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Itkonen, Marko ja Kaunisvaara, Reetta. Ohjaajakoulutus tukemassa rippikoulun osallisuutta Sääksmäen seurakunnassa, Valkeakoski, kevät 2014, 94 sivua, 6 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda toiminnallinen ohjaajakoulutus tukemaan rippikoululeiriläisten osallisuutta. Opinnäytetyön idea nousi Sääksmäen seurakunnasta, missä toivottiin ohjaajakoulutuksen sisällön suunnittelua. Ajatuksena oli suunnitella ja toteuttaa tavoitelähtöinen ohjaajakoulutus ja sen perusteella tuottaa ohjaajakoulutusmateriaali seurakunnan käyttöön.

Ohjaajakoulutuksen tarpeen ja tavoitteiden suunnittelua varten opinnäytetyön tekijät tekivät tutkimuksen rippikoululeirillä tammikuussa 2013. Tämän tutkimuksen pohjalta rakennettiin ohjaajakoulutus, joka järjestettiin keväällä 2013 Valkeakoskella. Koulutuksen vaikuttavuutta arvioitiin ja seurakunnan viranhaltijoita haastateltiin. Varsinainen ohjaajakoulutusmateriaali työstettiin tämän reflektoinnin pohjalta.

Koulutettujen vapaaehtoisohjaajien avulla halutaan tukea rippikoululaisten osallisuutta. Ohjaajakoulutusmateriaaliin seurakunnassa oltiin tyytyväisiä. Ohjaajakoulutettujen antamasta palautteesta nousi toiminnallisuuden merkitys koulutusta järjestettäessä. Ohjaajakoulutuksen ajatellaan olevan luonteva jatko isostoiminnalle.

Asiasanat: Osallisuus, rippikoulu, yhteisöllisyys, dialogisuus ja luovuus.

Säilytyspaikka: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäen toimipisteen kirjasto.

ABSTRACT

Itkonen, Marko and Kaunisvaara, Reetta. Instructor Training Manuals for Sääksmäki Congregation, Valkeakoski , Spring 2014 , 94 pages, 6 appendices . Diaconia University of Applied Sciences, Pieksämäki . Social Services, Social Services (UAS) .

The aim was to create a functional instructor training to support the inclusion of candidates for confirmation. The idea for thesis was established by the congregation of Sääksmäki because of their need for instructor training content design. The idea was to design and implement target-oriented instructor training and based on that, to produce instructor training material for the congregation.

In January 2013 the authors of the thesis visited a camp for the inclusion of candidates to research and study the needs and aims for the design of the thesis. Based on those studies by the authors, training was arranged for the mentors in spring 2013 in Valkeakoski. The effectiveness of the mentor trainings was evaluated and incumbents of the church and congregation were interviewed by the authors. The instructor training materials were produced and manufactured on the basis of that reflection.

Trained volunteer mentors are wanted to work with supporting the participation of the candidates for confirmation. In Sääksmäki congregation, they were really satisfied about that educational material we made and provided them. The feedback given by trained mentors adduced the importance of functionality when the training was organized and also the point that mentor training is really natural way from tutor activity to continue working with candidates for confirmation.

Keywords: Participation, confirmation school, collaboration, dialogue, and creativity.

Repository: Diaconia University of Applied Sciences, Pieksämäki office library.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Osallisuus	8
2.2 Yhteisöllisyys	9
2.3 Dialoginen vuorovaikutus	10
2.4 Luovuus	11
3 RIPPIKOULUTYÖ	12
3.1 Sääksmäen seurakunnan rippikoulutyö	12
3.2 Rippikoulutyön tavoitteet	13
3.3 Rippikoulun käsitteitä	14
3.4 Tutkimusta rippikoulun tilasta	15
4 VAPAAEHTOISUUS JA ASIAKKUUS	17
4.1 Diakoninen työote	17
4.2 Rippikoulussa toteutuva diakoninen asiakastyö	18
4.3 Diakonian viranhaltijan rooli	19
4.4 Vapaaehtoinen vai asiakas	20
4.5. Vapaaehtoisohjaajan rooli rippikoulussa	20
5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ	22
5.1 Tavoitteet opinnäytetyölle	22
5.2 Tutkimusmenetelmät	23
5.3 Osallistuva havainnointi tiedonkeruun välineenä	24
5.4 Opinnäytetyön prosessi	27
6 KEVÄÄN 2013 OHJAAJAKOULUTUS	28
6.1 Suunnitelma prosessin käynnistämisestä	28
6.2 Ohjaajakoulutuksen suunnittelu	28
6.3 Ohjaajakoulutuksen toteutus	29
6.4 Osallisuuden näkyminen koulutuksessa	32

7 TULOSTEN ARVIOINTIA	34
7.1 Kevään 2013 ohjaajakoulutuksen tulokset.....	34
7.2 Kokemuksia ohjaajakoulutuksesta	36
7.3 Työelämästä nousseet toiveet.....	37
7.4 Muita mittareita.....	38
8 LOPULLINEN OHJAAJAKOULUTUKSEN SISÄLTÖ.....	40
8.1 Ohjaajakoulutuksen tavoitteet.....	40
8.2 Ohjaajakoulutuksen rakenne	40
8.3 Ohjaajakoulutuksen menetelmät	41
8.4 Yksittäisen toiminnan prosessi.....	42
9 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTIA	44
9.1 Opinnäytetyöprosessin tarkastelua.....	44
9.2 Eettisyys ja luotettavuus.....	44
9.4 Haasteet ja riskit.....	46
10 POHDINTA	47
LÄHTEET	49
LIITTEET.....	52
LIITE 1 Rippikoulun osallisuuden tarkkailukaavake	53
LIITE 2 Asiasanalista.....	54
LIITE 3 Vaikuttavuuden mittari.....	56
LIITE 4 Koulutuksen runko	58
LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta.....	60
LIITE 6 Ohjaajakoulutusmateriaali.....	66

1 JOHDANTO

Rippikoululeiri on merkittävä kokemus rippikoululaisten lisäksi myös isosille. Varsinkin rippikoululaisten osallisuus leirillä on mietityttänyt Sääksmäen seurakunnan työntekijöitä. Voisiko vapaaehtoistoimintaa kehittämällä lisätä myös rippikoululaisten osallisuutta? Miten sen voisi toteuttaa toiminnallisesti? Näihin kysymyksiin vastaukseksi tarvittiin hyvin suunniteltu ohjaajakoulutus. Opinnäytetyön lähtökohta oli rakentaa juuri Sääksmäen seurakunnan tarpeisiin toiminnallisiin menetelmiin perustuva ohjaajakoulutus, joka painottuisi osallisuuden tukemiseen. Havaintojen tekeminen osallisuudesta ja ohjaajien toiminnasta antoivat pohjan ohjaajakoulutuksen suunnittelulle.

Isostoiminta on seurakunnassa nuorisotyön tunnetuin toimintamuoto. Sääksmäelläkin se on eniten nuoria kokoava toimintamuoto. Ohjaajakoulutus on luonnollinen jatkumo isostoiminnalle ja vastaa kysymykseen, miten nuoret aikuiset voidaan sitouttaa kirkon toimintaan ja siten pitää heidät kirkon jäseninä. Ohjaajakoulutuksen käynyt nuori aikuinen saa valmiudet toimia vapaaehtoisohjaajana rippikoulussa sekä muussa seurakunnan toiminnassa.

Tässä kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä tarkastellaan nuorten osallisuutta rippikoulukontekstissa. Tutkimuksen perusteella ovat Sääksmäen seurakunnan ohjaajakoulutukselle rakentuneet tavoitteet ja sisältö. Ohjaajakoulutuksen lähtökohta on rippikoululaisten osallisuuden lisääminen. Opinnäytetyössä kuvataan prosessi tutkimusaineiston keräämisestä lopullisen ohjaajakoulutuksen sisällön arviointiin. Tutkimukseen ovat osallistuneet Sääksmäen seurakunnan työntekijät antamalla palautetta ja kehittämisideoita. Tutkimusaineisto on koottu Sääksmäen seurakunnan rippikoululeirillä tammikuussa 2013. Tämä tutkimusaineisto antoi pohjan ohjaajakoulutuksen sisällön luomiseen.

Valitsimme aiheen oman kiinnostuksemme innoittamana. Osallisuus, dialogisuus, yhteisöllisyys ja luovuus olivat aihealueita, joiden merkitys yksilölle kiinnosti meitä. Toiminnallisuuden näkökulma nuorisotyössä on oleellista, ja sen monipuolisuuteen paneutuminen on tarjonnut uusia mahdollisuuksia ja näkökulmia oman ammatillisuuden kehittämiseen. Yhteistyö seurakunnan työntekijöiden kanssa on ollut hedelmällistä työn kehittämisen näkökulmasta. Dialogisuuden toteutuminen ja oma osallisuuden kokemuk-

semme seurakuntayhteisössä ovat antaneet meille osaltaan varmuuden tutkimustulosten oikeellisuudesta.

Tutkimusaineisto on kerätty tarkkailemalla toimintaa rippikoululeirillä, haastatteleamalla rippikoululaisia, isosia, vapaaehtoisohjaajia ja rippikouluun osallistuneita viranhaltijoita. Aineiston analysoinnin jälkeen on suunniteltu ohjaajakoulutus sen pohjalta. Ohjaajakoulutuksen vaikuttavuutta arvioitiin ja sen tuloksia tarkasteltiin. Näistä nousseiden havaintojen pohjalta suunniteltiin ohjaajakoulutusmateriaali seurakunnan käyttöön.

Projekti on ollut antoisa ja sen tulokset vaikuttavat hyviltä. Ohjaajakoulutusmateriaalin uskomme olevan pitkäikäinen, ja sen toiminnallisuus on mielestämme ansainnut suuren kiitoksen. Opinnäytetyö on saavuttanut tavoitteensa. Sen toteuttamisessa olemme tarkastelleet ongelmia ratkaisukeskeisesti etsien toiminnasta sen osallisuutta tukevia parhaita puolia.

2 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Osallisuuteen vaikuttavat erilaiset tekijät toimintaympäristöstä riippuen. Käsittelemme osallisuutta ja siihen vaikuttavia asioita rippikoulu yhteisön ja -ympäristön näkökulmista. Havainnoinnin perusteella nousi keskeisimmiksi teoreettisiksi lähtökohdiksi osallisuuden ympärille yhteisöllisyys, dialoginen vuorovaikutus sekä luovuus. Näiden teoreettisten lähtökohtien yhteys näkyy voimakkaasti osallisuuden ilmenemisessä.

2.1 Osallisuus

Osallisuuden yksi määritelmä on: ”Osallisuus on jokaisen ihmisen yksilöllinen kokemus suhteestaan ympäröiviin yhteisöihin ja yhteiskuntaan”. Ihmisen hyvinvoinnin yksi tärkeimmistä tekijöistä on yksilön vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet yhteiskuntaan. Osallisuus on vahvaa liittymistä ja kuulumista johonkin. Yhteisöllisyys lisääntyy ja osallisuus lisää sitoutumista myös itseään koskeviin päätöksiin. Yhteisöllisyyden ja vastuunottamisen seurauksena syrjäytymisen riski pienenee. (Järjestötietopalvelu Jelli i.a.)

Osallisuuden lisäämiseen liittyy käsitteet; osallistuminen ja osallistaminen. Osallistaminen voidaan käsittää helposti ulkoa päin tulevana pakottamisena, mutta sen todellinen tarkoitus osallisuuden kokemuksen yhteydessä on mahdollisuuksien tarjoaminen. Osallistuminen puolestaan hyödyntää tarjotut mahdollisuudet, jolloin osallisuus lisää osallistujan sitoutumista toimintaan. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.) On silti huomioitava, ettei pelkkä passiivinen osallistuminen ole osallisuutta. Valmiiksi luodut tilanteet eivät automaattisesti tee osallistujasta osallista, vaan tarvitaan tasa-arvoista vuorovaikutusta sekä osallistujilta saatua tietoa. (Näyn ja kuulun –hanke & PTK – poikien ja tyttöjen keskus 2013.)

Osallisuutta voidaan katsoa myös siitä näkökulmasta, että sen vastakohta on syrjäytyminen, eli yhteisöllisestä toiminnasta ulos jääminen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b). Siksi on syytä tarkastella osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä ja lisätä osallisuutta lisääviä toimia silloin, kun osallisuutta halutaan lisätä tietyssä yhteisössä. Kun nuori

tietää tarpeeksi omasta tilanteestaan ja elämänsä vaikutuksista, on osallisuus toteutunut. Nuorten kanssa työskentelevän henkilön on kyettävä vahvistamaan heidän osallisuutta, koska nuori ei välttämättä itse pysty näkemään omia vaikuttamismahdollisuuksiaan. (Näyn ja kuulun –hanke & PTK – poikien ja tyttöjen keskus 2013; Tanskanen, Timonen & Kallio 2010, 115.)

2.2 Yhteisöllisyys

Ihmisellä on tarve kuulua johonkin yhteisöön. Yhteisöllisyys on vuorovaikutusta yhteisön jäsenten välillä ja siihen kuuluu luottamus ihmisten välillä. Yhteisö voi olla luonnollisesti muodostunut tai ulkoisesti rakennettu. Yhteisöllisyyteen kuuluu osallisuuden kokemus sen kautta, että yksilö kokee voivansa vaikuttaa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014a.) Ihmisten välillä kehittyvät suhteet vaikuttavat yhteisön kehittymiseen, ja myös yksilötasolla suoriutuminen vaikuttaa koko yhteisöön (Koskela 2013, 37). Rippikouluyhteisö on yhteisö, johon kuuluvat rippikoululaiset, isokset, ohjaajat sekä viranhaltijat. Yhteisöllisyys ei kuitenkaan välttämättä synny automaattisesti, vaan sen syntymiseen on suotavaa tehdä yhteisöllisyyttä edistäviä toimintoja. Toimintojen avulla pyritään saamaan yhteisöllisyyden tunne kaikille yhteisön jäsenille, yhdessä sekä yksilönä onnistumisen kautta.

Yhteisöllinen toiminta sitoo jäseniä toisiinsa, kun yksilö osallistumisensa kautta reagoi, muuttaa ja mukauttaa asioita. Yhteisöllisestä toiminnasta syntynyt uusi ja jaettu välineistö yhdistää sen jäseniä toisiinsa. Yhteisön kehitysvauhti riippuu monista tekijöistä ja joskus yhteisöllisyys syntyy hyvin nopeasti. (Kumpulainen, Krokfors, Lipponen, Tissari, Hilppö & Rajala 2010, 13–14.) Yhdessä tekeminen ei automaattisesti yhdistä yhteisön jäseniä, mutta se voi tukea yhteisöllisyyttä toiminnoissa, joissa kaikkien päämäärä on sama ja yhdessä luodaan jotain konkreettista ja uutta. Ryhmätoiminnot ovat hyvänä tukena yhteisöllisyyden rakentamisessa.

Nuorten vapaaehtoistoiminnassa korostuu merkittävästi sosiaalisuus, mikä on huomioitava toiminnan ja osallisuuden uusia muotoja kehitettäessä (Gretscel 2002, 78). Nuorten syrjäytymisriskiä lisäävät ongelmat ja puutteet sosiaalisissa verkostoissa. Syrjäytymistä voidaan ennaltaehkäistä lisäämällä luottamusta yhteisöjen jäsenten välillä, jolloin myös

luovuus yhteisössä lisääntyy. (Vuokila-Oikkonen & Mantela 2010, 9, 18.) Kun yhteisöllisyys ilmenee vapaaehtoisten nuorten keskuudessa, heidän on helpompi välittää yhteisöllisyyden tunne myös rippikoululaisiin. Luovuuden kautta puolestaan saadaan aikaan toimintaa, joka tukee yhteisöllisyyden muodostumista.

2.3 Dialoginen vuorovaikutus

Dialogisuus on kuuntelemista, aitoa läsnäoloa ja eläytymistä toisen asemaan. Dialogisuus pyrkii tasavertaisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Dialogisuudessa ei aina tarvita sanoja, vaan kommunikaatio voi olla myös hiljaista vuorovaikutusta. Avoimuus dialogisuudessa antaa tilaa erilaisille ajattelutavoille ja näkemyksille, joilla pyritään löytämään erilaisia ulottuvuuksia vuorovaikutussuhteelle. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 86–88; Mönkkönen 2002, 33–41.)

Osallisuuden toteutuminen tarvitsee dialogisuuden näkökulmaa. Dialoginen osallisuus on yhdessä asioiden pohtimista ja ratkaisemista, sekä jokaisen osallistujan toiveiden ja näkemysten kuulumista ja kuuntelemista. Kunnioitus ja huolenpito ohjaavat osallistujien toimintaa yhteisönä, jossa pyritään perustelujen kautta parempaan ymmärrykseen omasta sekä muiden käsityksistä. Avoin vuorovaikutus on keskeisin lähtökohta aktiiviselle osallistumiselle. (Toikko & Rantanen 2009, 92–93.) Rippikoulussa ohjaajien ja nuorten välisen vuorovaikutuksen tulee tavoitella dialogisuutta, jotta nuorten osallisuuden kokemus on mahdollinen (Pruuki 2010, 77).

Turvallinen yhteisö luo hyvät puitteen avoimelle, dialogiselle vuorovaikutukselle. Aikuisen rooli rippikoulussa on esimerkin näyttäminen ja aikuiset pyrkivät luomaan dialogisen ilmapiirin. Kuunteleminen ja nuorten mielipiteiden huomioiminen on tärkeä osa tasapuolista dialogisuutta. Myös puuttuminen kiusaamiseen ja syrjintään keskustelemalla nuorten kanssa, on dialogisen vuorovaikutuksen tukemista.

2.4 Luovuus

Uuden ja omaperäisen tekeminen ja uskaltaminen on luovuutta. Itseluottamus paranee ja sosiaaliset taidot kehittyvät luovuuden ja itseilmaisun kautta. Aikuisen vastuulla on tukea ja kannustaa nuorta käyttämään luovuuttaan ja huolehtia ympäristön turvallisesta ilmapiiristä. Myös muiden ihmisten vuorovaikutus nousee keskiöön luovissa ryhmätilanteissa ja nuori voi oppia näkemällä muiden tavasta ratkoa ongelmia. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 120–123.)

Ihminen tarvitsee luovuutta. Tutuissa ja oudoissa tilanteissa tuotetut uudet hyvät asiat ovat luovuutta ja keskiössä on nimenomaan itse toiminta, eivät tuotokset. Tekemisen kautta saadut onnistumisen kokemukset kuuluvat luovuuden käsitteeseen. Luovuus vähentää ahdistusta ja parantaa ihmisen kykyä hallita elämäänsä. (Lämsä 2011, 200; Janhunen & Sura 2005, 29–30.) Kaikki toiminta sisältää luovuutta ja siksi luovuuden hyödyntäminen on helposti toteutettavissa (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 122). Luovuudessa mielikuvituksen käyttäminen on suositeltavaa ja on hyvin tärkeää, että luovuuteen kannustetaan. Paras tapa kannustaa luovuuteen on tukea muiden ideoita ja kehittää niitä eteenpäin.

Osallistavan seurakuntatoiminnan on oltava toistuvaa, jatkuvaa, yhteisöllisyyttä tukevaa sekä yllättäviä tempauksia ja projekteja sisältävää (Gretscel 2002, 84). Muutokset tunteissa, taidoissa, tiedoissa ja toiminnassa syntyvät vain aktiivisen toiminnan kautta, joten yksilön ja ryhmän omalla aktiivisuudella on suuri merkitys rippikoulujen kaikessa toiminnassa. (Pruuki 2010, 56). Luovuus on aktiivisuutta. Aktiivinen ihminen luo uusia ajatuksia ja ideoita, joita lähtee myös toteuttamaan toiminnan kautta. Aktiivisuus on osallistumista, joten pelkällä aktiivisuudella ei välttämättä saavuteta osallisuuden tunnetta. Kun aktiivisuus ja luovuus ilmenevät yhteisöllisyyden hengessä ja dialogisessa vuorovaikutuksessa on osallisuuden tavoite saavutettu.

3 RIPPIKOULUTYÖ

3.1 Sääksmäen seurakunnan rippikoulutyö

Sääksmäen seurakunta on reilun 17 000 jäsenen seurakunta Etelä-Pirkanmaalla. Seurakunnan alue on sama kuin Valkeakosken kaupungin raja. Rippikoululaisten ikäryhmä kunnassa vaihtelee 200 henkilön paikkeilla. Vuonna 2013 rippikoulu ikäryhmään kuuluvia oli 199 henkilöä. Marraskuun 2012 alkuun mennessä vuoden 2013 rippikouluihin on ilmoittautunut yhteensä 191 henkeä, joista 186 osallistuu Sääksmäen seurakunnan järjestämiin rippikouluihin. Rippikouluryhmiä vuonna 2013 on kymmenen ja yhden rippikouluryhmän koko on 10–30 rippikoululaista. (Lotta Maijala, henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2012.)

Rippikoulua on ohjaamassa pappi ja nuorisotyönohjaaja. Heidän lisäksi palkataan kesätyöntekijöitä ja muita ohjaajia turvallisuussäännösten mukaisesti, eli jokaista alkavaa 10 alaikäistä leirillä ohjaa kohden on yksi täysi-ikäinen ohjaaja. Näiden lisäksi leireille otetaan vapaaehtoisia, jotka jakautuvat kahteen ryhmään: isosiin ja ohjaajiin. Isosen, eli isovelji tai –sisko toimii suunnannäyttäjänä leiriläiselle. Isosten tehtävät vaihtelevat, mutta yleisesti he tekevät iltaohjelmia, oppitunneille keventäviä ohjelmanumeroita, pelaavat ja toimivat apuohjaajina oppitunneilla. (Lotta Maijala, henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2012.)

Vuonna 2011 Sääksmäen seurakunnassa kokeiltiin ensimmäisen kerran käytäntöä, jossa vähintään kaksi vuotta isosena toimineet tai 17 vuotta täyttäneet koulutettiin vapaaehtoisiksi ohjaajiksi. Vapaaehtoiset ohjaajat ovat täydentämässä leirin ohjaajien osaamista. Heillä on usein takanaan useampi rippileiri. Isosten työtehtävät ovat keskenään samankaltaisia, mutta ohjaajien tehtäväkenttä on henkilökohtainen. Jokaisen rippikouluryhmän aikuiset jakavat keskenään tehtäväkentän ihmisten osaamisen ja intressien mukaan. Vapaaehtoisohjaajilla ei ole varsinaisesti suurempaa turvallisuusvastuuta kuin isosella, vaikka aikuisina saavatkin varmasti enemmän toiminnallista vastuuta. (Lotta Maijala, henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2012.)

3.2 Rippikoulutyön tavoitteet

Kaste, Jumalan sanan ja opetuksien julistaminen, elämä, usko ja rukous sekä konfirmaatio luovat yhdessä keskeisen sisällön rippikoulussa opetettavalle teologiselle perustalle. Kasteen merkityksen korostaminen tavoittelee nuoren vahvistumista kolmiyhteiseen Jumalaan. Jumalan sanan ja Jumalan opetuksien julistaminen pyrkii opettamaan Jumalan mahdin vahvistaa ja herättää uskoa. Konfirmaatio viittaa kastetun uskon vahvistamiseen koko rippikoulutoiminnan ajan. (Pruuki 2010, 47–51.)

Sääksmäen seurakunnan rippikoulutyön toiminta- ja taloussuunnitelmassa on ilmoitettu vuoden 2013 toiminnan tavoitteiksi: Rippikoululaisten ja konfirmoitujen jäsenyyden vahvistaminen, vapaaehtoisuuteen kutsuminen askeleena vapaaehtoisuuteen varustamisen polulla ja kristittyinä eläminen ja kasvaminen. (Sääksmäen seurakunta 2012.)

Tavoitteisiin pääsemiseksi suunniteltu toimenpide Sääksmäen seurakunnassa on, että leirityötä kehitetään osalliseen jäsenyyteen kutsuvaksi. Oppitunneista koostuvaa leirirakennetta muutetaan suurempiin kokonaisuuksiin ja niihin lähestymistavaksi etsitään toiminnallisuutta ja kontekstuaalista teologiaa, eli jokainen tarkastelee teologisia kysymyksiä omasta kontekstista käsin. Rippikoululainen haastetaan pohtimaan itseään ja suhdettaan seurakuntaan. Tarkoitus on rakentaa kirkko, johon nuori kokee voivansa vaikuttaa. Työntekijöiden, ohjaajien ja isosten oma esimerkki kristittyinä elämisessä vaikuttaa rippikoululaiseen. (Sääksmäen seurakunta 2012.) Siksi on tärkeää, että kaikki kokevat ja näyttävät omaa osallisuuttaan kirkkoon. Tämä ei ole itsestänselvyys, vaan vaatii itsevarmuutta ja lupaa ehdollistaa ja kehittää rippikoululeirillä toimintaa ja hengellistä elämää.

Pedagogisena perustana rippikoulutoiminnassa on käsitys nuoresta psyko-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena. Nuori itse on subjekti, jonka oppimista tuetaan. Yksilöllisyyden ja kehitysvaiheen huomioiminen ovat tärkeitä käytännön toiminnassa. Oppiminen nähdään aktiivisena toimintana, joka koostuu konstruktiivisesta, kokemuksellisesta, sosiaalisesta ja kontekstuaalisesta oppimisesta. Oppimisen nähdään pohjautuvan aiemalle tiedolle ja kokemusmaailmalle, jolloin yksi keskeinen tapa tukea oppimista on keskustella nuorten kanssa. (Pruuki 2010, 51–65.)

Lassi Pruuki (2010) määrittelee kirjassaan Rippikoulun pikkujättiläinen hyvän rippikouluopetuksen kriteerit:

1. Yhteisöllisyys
2. Dialogisuus
3. Nuoren motivaation ja aktiivisuuden tukeminen
4. Nuoren osallistuminen tavoitteiden asetteluun
5. Konstruktivisuus
6. Käytännössä oppiminen ja yhteys käytäntöön
7. Reflektio

(Pruuki 2010, 67–68.) Kriteerien perusteella voidaan nähdä rippikoulun tavoitteiden yhteys osallisuuteen, jolloin osallisuuden ylläpitäminen tai lisääminen on tavoitteellista ja perusteltua myös kristillisestä näkökulmasta.

3.3 Rippikoulun käsitteitä

Rippikoulusuunnitelma on piispainkokouksen hyväksymä asiakirja, jonka pohjalta seurakuntien on laadittava omat rippikoulusuunnitelmansa. Elämä-usko-rukous on vuonna 2001 hyväksytty suunnitelma, jonka pohjalta rippikoulutoiminta järjestetään seurakunnissa tänäkin päivänä. (Pruuki 2010, 47.) Rippikoulusuunnitelman pedagogisena ajatuksena on rippikoulunuoren näkeminen aktiivisena subjektina. Suunnitelmassa korostuvat nuoren osallistuminen rippikoulun tavoitteiden asetteluun, nuoren itsearviointi sekä se, että opetuksen tehtävänä olisi ohjata nuorta oppimisprosessissaan. Opetuksen metodissa oleellisinta olisi, että opetusmenetelmät palvelisivat nuoren aktiivisuutta oppimisessa. (Innanen & Niemelä 2009, 62.)

Yksi yleinen rippikoulun toteutustapa on usean vuorokauden mittainen leirijakso (Pruuki 2010, 15). Muita rippikoululeirin järjestämistapoja ovat mm. useasta viikonlopusta koostuvat leirijaksot tai päiväleirinä toteutettu rippikoulu. Rippikoulun voi käydä papin kanssa myös yksityisesti tai ryhmässä erikseen järjestettyinä tapaamiskertoina. Rippikoulu on nuorisokulttuurillisesti merkittävä tapahtuma ja sen sijoittuminen elämänvaiheeseen, jossa kriittisyys korostuu, antaa niin haasteen kuin mahdollisuuden (Gretscel 2002, 81).

Kirkossa dialogisuutta, kiireettömyyttä ja läsnäoloa kutsutaan olemisen teologiaksi. Oleminen ei varsinkaan rippileirillä ole passiivista, vaan aktiivista yhdessä olemista, esimerkiksi pelaamista. Teologisia kysymyksiä, jumaluuden ja ihmisyyden tarkastelua ja muita rippikouluun keskeisesti kuuluvia aihepiirejä käsitellään luontevasti keskustellen. Ihanne olisi, että koulumaisia oppitunteja olisi mahdollisimman vähän ja niissä tulisi opetettua tehokkaasti ja ytimekkäästi vain perusasiat. Kaikki muu opittaisiin kuin huomaamatta. (Lotta Maijala, henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2012.)

Isonen on rippikoulun käynyt henkilö, joka haluaa jatkaa vapaaehtoisesti seurakunnan rippikoulutyötä. Isostoiminnan motivaationa on yleisimmin halu osallistua seurakuntatoimintaan sekä halu olla muiden seurakuntanuorten kanssa (Pruuki 2010, 29). Isostointia on tarjolla muutaman vuoden ajan rippikoulun käymisen jälkeen. Sääksmäen seurakunnassa vapaaehtoiset ohjaajat ovat pääosin seurakunnan isostoiminnan päättäneitä nuoria, jotka ovat motivoituneita jatkamaan seurakuntatoimintaa. Vapaaehtoiseksi kuitenkin pääsee kuka tahansa 18 vuotta täyttävä tai täyttänyt, joka omaa motivaation toimia seurakunnan vapaaehtoistyössä.

3.4 Tutkimusta rippikoulun tilasta

Suomalaisen rippikoulun tilaa voidaan tarkastella erilaisten tutkimusten kautta. Nuoret, rippikoulu ja tulevaisuus sekä International research on confirmation work -hankkeiden kautta saatua tietoa, on koottu Tapani Innasen ja Kati Niemelän toimittamaan Rippikoulun todellisuus -kirjaan. Hankkeet ovat olleet laajoja ja niissä on tukittu myös muiden maiden rippikoulujen vaikuttavuutta. (Pruuki 2010, 13.) Emme löytäneet aihepiiriimme suoraan verrannollisia tutkimuksia, joista olisi ilmennyt rippikoulun nykytila ja haasteet, joiden tiedostamisen näimme tarpeelliseksi.

Yhtenä keskeisenä asiana rippikoulututkimuksesta nousi opetustapa. Rippikoulun pedagoginen tavoite ei suurelta osin toteudu, koska opetustyyli on hyvin opettajakeskeinen. Erilaisten opetusmetodien käyttö ja vuorovaikutuksen lisääminen ovat kehityshaasteita tulevaisuuden rippikouluissa. Oppimisen tehostamiseen olisikin suotuisaa kehittää koulutusta, jossa oppimisen reflektoinnilla sekä käytännön osallistumisella on keskeinen rooli. Tutkimusten perusteella rippikoulun opetuksen vuorovaikutteisuuden lisääminen

ja opetusmetodien monipuolistaminen ovat rippikoulun kehittämisen keskeisiä haasteita. (Innanen & Niemelä 2009) Tämä antaa motivaatiota kehittää uutta koulutusmuotoa, jonka avulla osallisuutta voidaan lisätä rippikoulussa ulottumaan kaikkeen toimintaan ja jopa oppituntien menetelmiin.

4 VAPAAEHTOISUUS JA ASIAKKUUS

4.1 Diakoninen työote

Diakoninen työote ja ajattelumalli nousivat esille opinnäytetyötä tehdessä. Samoin nousi kysymys vapaaehtoisohjaajien suhteesta viranhaltijoihin. Vallitsevaksi mielipiteeksi jäi ajatus vapaaehtoisen toimimisesta samaan aikaan sekä asiakkaana että työtoverina. Tämä ajatus nousi vahvasti diakoniatyön näkökulmasta ja se liittyy lähimmäisen rakkauteen ja rinnalla kulkemiseen. Lähdimme tutkimaan asiaa diakonian teologian kautta. Diakonian lähtökohtia selitetään monien eri teorioiden avulla ja näkökulmista.

Diakoniatyötä ei pitäisi irrottaa ihmisestä tai kirkosta erilliseksi palaseksi. Diakonian kuuluu olla elämäntapa. Jumala on luonut ihmisiin moraalin, jota kuuntelemalla löydämme tavan auttaa ja kohdella muita ihmisiä. ”Tee toisille se, mitä toivoisit itsellesi tehtävän.” Diakonian erilaiset ulottuvuudet hahmottavat tämän lähimmäisen rakkauteen kehottavan ohjeen. Tämä käsky vaatii suostumista yhteyteen toisten ihmisten kanssa. Välineitä tähän yhteyteen voivat olla taloudellinen avustaminen, leirityö ja erilaiset kerhot. (Laulaja 2002, 59–62.)

Diakoniaa ja sen merkitystä on määritelty monesta eri lähtökohdasta. Luther määritteli sen luonnonlakina, jossa luonto opettaa ihmisiä rakastamaan toisiaan. Luther ajatteli ihmisten oppivan toisiltaan tarvittavat auttamisen muodot nähdessään kurjuutta ja kärsimystä. Myös monet tutkijat ovat lähteneet ajattelemaan diakoniaa kärsimyksen kautta. Kärsimystä poistamaan etsitään diakonian erilaisia toimintatapoja ja muotoja. Raamatusta tähän löytyy kehoitus lähimmäisenrakkaudessa. (Henttonen 1997, 88–89 & 95–97.)

Yksi diakonian teologian näkökulmista on Kristus-keskeisyys. Lähtökohtana on kirkon opetus Kristuksesta ja ajatus siitä, että diakonian juuret ovat Raamatun välittämän pelastushistorian diakonisesti oleellisissa kohdissa. Kristus paljastuu näissä kohdissa diakonisesti hahmoksi, joka vapaaehtoisesti ja myönteisesti asettuu ihmisen asemaan. Kristus on *Kyrios*, Herra, olemalla *diakonos*, palvelija. Näin ajattelemalla koko uuden testamentin kristologia määräytyy diakonisesti ja siksi diakonia on ymmärrettävissä vain kristologian avaamana. (Henttonen 1997, 84.)

Kristuksen esimerkki, kuinka elää ihmisenä ihmisten rinnalla, hänen elämänsä diakonina paljastaa, mitä merkitsee elää osallisena Jumalan valtakunnassa. Kristityn elämässä tulisi vallita samankaltainen elämäntapa kuin Kristuksella. Jeesuksen palveleva elämäntapa on Jumalan tahdon mukainen esimerkki kaikille hänen seuraajilleen. Jumalan ja ihmisen palveleminen yhdistyvät erottamattomasti uskossa. Usko saadaan lahjana, mutta se eletään todeksi teoissa, jotka määräytyvät Kristuksen elämän mukaan. (Henttonen 1997, 84–85.)

Kristus-keskeisyys on myös rippikoulutyön lähtökohta. Jeesus kulki, teki hyvää ja pyysi liittymään mukaan. Kristuksen esimerkkiä noudattamalla seurakunnan viranhaltijoiden yksi tehtävä on kutsua ihmisiä liittymään mukaan. Rippikoulussa kutsuttuja ovat rippikoululaisten lisäksi kaikki vapaaehtoiset. Kutsuttujen pitää tulla kutsutuksi heille sopiviin tehtäviin. Se on yksi syy, miksi vapaaehtoisohjaajien työtehtäviä ei ole syytä kirjata kaikille yhteneväisiksi. Diakonia on seurakunnan yhteinen tapa elää kristillisyyttä. Tekemällä toisilleen hyviä tekoja myös yhteisöllisyyden tunne lisääntyy.

4.2 Rippikoulussa toteutuva diakoninen asiakastyö

Kirkon tehtävä osallisuuden vahvistajana ja osallisuuteen kutsujana näkyy kirkon työssä vahvistamalla yhteisöjä ja niiden kykyä huolehtia jäsenistään. Erilaiset yhteisöt nähdään yksilöä tukevinä ja yhteiskuntaa eheyttävinä. Tärkeää on kehittää seurakuntayhteisöä ihmisten vuorovaikutusta ja osallisuutta tukeviksi. Turvallisuuden, osallisuuden ja inhimillisen huolenpidon toteutuminen nähdään merkityksellisenä. Diakoniatyön tulee kehittää toimintatapojaan paikallisen toimintaympäristön analyysin perusteella. Toinen kehitystavoite on diakonian ja yhteiskuntatyön paikan selkiyttäminen kirkon ja seurakuntatyön kokonaisuudessa. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 36–38.)

Yhteiskunnallisen ja diakonisen asiakastyön lisäksi kirkon ja sen henkilökunnan tulee kutsua jäseniään hengelliseen yhteyteen. Kristillinen elämäntulkinta haastaa pohtimaan ihmisen henkilökohtaisen elämän ja Jumalan toiminnan yhteyttä. Ihmisten vieraantumisen toisistaan on yhteiskunnallinen ongelma. (Kotila 2006, 16–18.) Yksinäisyyden tunnetta voidaan vähentää erilaisten palvelutehtävien avulla. Tällaisessa vuorovaikutuksellisessa auttamissuhteessa voi muodostua tasavertainen lähimmäissuhde. Asiakas ja va-

paahtoinen määritelmä saattaa jopa heikentää vuorovaikutuksellisen suhteen muodostumista.

Diakoniatyön luonteeseen kuuluu vapaaehtoisten ohjauksen lisäksi paljon yhteisötyötä erilaisten tahojen kanssa. Yhteiskuntarakenne Suomessa on muuttumassa ja se tulee näkymään ennusteiden mukaan diakoniatyön tarpeen lisääntymisellä. Diakoniatyötä ovat ohjanneet diakonian viranhaltijat ja diakonian menetelmät saattavat vaihdella paljonkin seurakunnittain. Diakoniatyön moninaisuus on osaltaan vaikuttanut siihen, ettei diakoniatyöstä ole selkeää kuvausta tai sen roolia palvelujärjestelmässä ei ole määritelty selkeästi. (Malkavaara 2007, 118–121.) Diakoniatyön lisääntyminen vaatii uudenlaisen työtteen käyttöön ottamista viranhaltijoilla. Kohtaamisen lisäksi viranhaltijoiden tulee ohjata ja kehottaa seurakuntalaisia auttamaan ja kohtaamaan toisiaan.

4.3 Diakonian viranhaltijan rooli

Diakonian virka perustuu kirkkolakiin, mutta sen tarkempi määrittely tehdään seurakunnittain. Diakonisen elämänasenteen tulisi konkretisoitua vapaaehtoistyönä ja spontaanina lähimmäisenrakkautena. Seurakunnan tulisi olla uskon ja rakkauden yhteisö, jossa diakonia näkyy elämäntapana eikä erillisenä työmuotona. Näin toimivassa seurakunnassa yksi osallisuuden muoto on jumalanpalvelusyhteys, joka toimii myös sielunhoidollisena voimanlähteenä. (Helin ym. 2010, 47.)

Diakoniatyö kuitenkin kuuluu koko kirkolle, ei vain koulutetulle henkilöstölle. Kohtaaminen on diakonian perusta. Sielunhoidolliset keskustelut, tai Lutherin ajattelema seurakuntalaisten keskinäinen keskustelu, kuuluvat myös jokaiselle kristitylle. Diakoninen sielunhoito ulottuu yhteisöön ja yhteiskuntaan. Seurakuntalaiset saavat vertaistukea ja seurakuntalaiset tulevat kohdatuiksi. Sielunhoito on ihmisten kokonaisvaltaista kohtaamista, joka on teapeuttisuuden lisäksi tapa välittää Jumalan rakkautta ihmiseltä toiselle. (Hakala 2007, 231, 245–246.)

4.4 Vapaaehtoinen vai asiakas

Seurakuntalainen voi olla sekä asiakas, että vapaaehtoinen samaan aikaan. Sana vapaaehtoinen ei suoraan kuvaa lähimmäisenrakkaudesta hyvän tekemistä. Vapaaehtoinen käsite on kuvaava, mutta ei välttämättä tarpeellinen. Seurakunnan viranhaltijat voivat kutsua seurakuntalaisia seurakuntalaisiksi. Seurakuntalaisten määrittelemisen avunsaajiksi ja auttajiksi on tarpeetonta. Jokaisella ihmisellä on hetkiä, jolloin kaipaa kuuntelijaa ja apu on silloin tarpeen. Auttaja ja autettava tukevat tällöin toinen toistaan.

Kirkosta tulee rakentaa koko kansan kirkkoa ja eikä se onnistu, ellei kirkon sisäisiä rajoitustoja saada kaadettua. Seurakunnan viranhaltijoiden pitäisi yhdessä löytää jokaiselle seurakuntalaiselle toimintakenttä, jossa voisi toteuttaa lähimmäisen rakkautta, olla kutsuttuna yhteyteen ja liittyä Kristuksen seuraajaksi. Laaja-alaisesti diakonian määrittämisen voisi ajatella tarkoittavan kaikkea hyvän tekemistä lähimmäisen parhaaksi (Elenius 2007, 158). Hyvän tekemisellä toisille on näin ollen keskeisessä asemassa kaikessa seurakuntatyössä.

4.5. Vapaaehtoisohjaajan rooli rippikoulussa

Vapaaehtoisohjaaja on seurakunnan viranhaltijaan nähden samaan aikaan asiakas- ja työntekijäsuhteessa. Vapaaehtoisohjaajaa tulee tukea hänen toimissaan ja hänelle tulee antaa tilaa ja hänen osallisuuttaan seurakuntaan tulee vahvistaa. Vapaaehtoisille maksetaan joskus palkkaa, mutta siitä huolimatta he ovat edelleen seurakuntalaisia ja heitä tulee kohdella myös niin. Jokaiselle vapaaehtoiselle tulee etsiä hänelle sopiva toimintaympäristö ja toiminta. Siksi ei ole perusteltua tehdä listaa ohjaajan tehtävistä esimerkiksi rippileirillä, vaan jokaisella ohjaajalla voi olla oma, toisiinsa nähden erilainen rooli tehtävineen.

Isot ovat yhtäläillä vapaaehtoisia ja heidän suhde vapaaehtoisohjaajiin on tasavertainen yhteistyösuhde. Ohjaajat voivat ohjata isosia kokemuksensa ja ohjaajakoulutuksen tuomien oppien valossa monessa suhteessa, mutta auktoriteettiin perustuvaa käskysuhdetta heillä ei ole. Ohjaajille voidaan heidän taitojen ja kiinnostuksensa mukaan antaa opetusvastuuta. Onhan ohjaajakoulutuksen tarkoitus antaa valmiudet suunnitella ja to-

teuttaa tavoitelähtöistä toimintaa. Ohjaajat tulevat myös hyvin erilaisista lähtökohdista, siksi esimerkiksi oppituntien pitämistä rippileirillä ei suoraan kannata ajatella jokaisen ohjaajan perustehtäväksi.

Rippileiriläisten silmin ohjaajat eivät välttämättä eroa isosista juuri lainkaan. Hyvin toimivassa leirioorganisaatiossa näillä nimikkeillä ei ole merkitystä rippileiriläisen silmissä. Toiminnan kannalta ammattinimikkeitä ei edes tarvita, vaan ihmisistä voisi käyttää heidän omia nimiään. Leiriä tulisikin ajatella moniammatillisena työympäristönä, missä jokaisella on hänelle itselleen sopiva rooli ja työtehtävät. Ohjaaja-sanalla nimikkeenä ei ole toiminnan järjestämisen kannalta merkitystä. Ohjaaja-termiin on päädytty yhteisen keskustelun tuloksena.

5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

5.1 Tavoitteet opinnäytetyölle

Ensisijainen tavoite opinnäytetyöllä oli kehittää osallisuutta lisäävä sisältö koulutukseen, jota voidaan hyödyntää työvälineenä Sääksmäen seurakunnan nuorisotyössä. Koulutuksen sisällöstä oli tavoitteena luoda konkreettinen kirjallinen tuotos, joka käsittää osallisuutta tukevia ohjeita ja toimintoja. Kirjallinen materiaali oli suunnitelman mukaan tarkoitettu tueksi niille, jotka koulutuksia pitävät.

Vaikka koulutussisältö on tuotettu seurakuntaan työvälineeksi, on sen kautta tuotetun osallisuuden tarkoitus palvella niin rippikoululeirille osallistuvia nuoria, kuin vapaaehtoisia ohjaajia. Tavoiteltavaa on, että osallistavan koulutuksen avulla jokainen rippikoululeiri työntekijöistä riippumatta tarjoaisi tasapuolisesti osallistavan leirikokemuksen, jolloin mahdollisuus nuoren kehityksen tukemiseen sekä rippikoulun yleisten tavoitteiden toteutumiseen paranee.

Haasteena on, kuinka ohjaajuus saadaan täyteen hyötykäyttöön palvelemaan sekä leiriä, että ohjaajia itseään. Rippikoulusuunnitelmassa 2001 todetaan, että rippikoululainen tulisi nähdä aktiivisena oppijana, ja että sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät tekijät jäävät parhaiten nuorille rippikoulusta mieleen. Rippikoulusuunnitelmat eivät kuitenkaan ole vaikuttaneet itse opetuskäytäntöihin, vaan Innasen ja Niemelän (2009) tutkimuksissa todetaan, että rippikoulun opetus on edelleen hyvin opettajakeskeistä. Opinnäytetyön tärkeänä johtokysymyksenä on, miten tuoda vapaaehtoisille ohjaajille tietoa ja ymmärrystä osallisuuden merkityksestä, jotta rippikoululeiriläiset pääsevät käytännössä osalliseksi leirin kaikessa toiminnassa?

Yksi syy ohjaajatoiminnan kehittämiseksi oli keksiä keinoja kutsua nuoria takaisin seurakuntaan, ja toisaalta etsiä nuorille aikuisille omaa paikkaa ja itseä kiinnostavaa toimintaa seurakunnasta. Kokeilulla nuorille aikuisille haettiin jatkumoa aktiiviseen seurakuntatoimintaan. Yksi seurakunnan tavoite on, että rippikoululaisten lisäksi kaikkien vapaaehtoisten ja myös viranhaltijoiden tulisi voida kokea osallisuutta seurakunnassa. (Lotta Maijala, henkilökohtainen tiedonanto 21.11.2012.)

On tavoiteltavaa, että leirityön rutiiniksi Sääksmäen seurakunnassa muodostuisi osallisuutta tarkkaileva ja sen pohjalta intuitiivisesti toimiva, osallisuuden kokemusta tarjoava toiminnallinen menetelmä. Ohjaajakoulutusta voidaan kehittää myös laajemmaksi koulutuskokonaisuudeksi, jonka avulla voidaan tukea kaikkien seurakuntalaisten mahdollisuuksia osallistua erilaisiin seurakunnan toimintoihin. Koulutusmallia voidaan myös tarjota muille seurakunnille ja näin laajentaa sen käyttöaluetta.

5.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyömme on toiminnallinen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tekijä kehittää ammatillista toimintaa tai luo fyysisen tuotoksen. Tavoitellut päämäärät täytyy olla tunnistettavissa joko visuaalisesti tai viestinnällisesti tuotetussa kokonaisilmeessä. Kirjallisen tuotoksen on oltava kohderyhmän mukaan suunniteltu hyvin perusteltu kokonaisuus, jossa on huomioitu johdonmukaisuus, selkeys, käytettävyys sekä informatiivisuus. (Vilka 2006, 76; Vilka & Airaksinen 2003, 51–53.) Tavoitteemme mukaan loimme osallisuutta tukevan koulutussisällön, josta teimme kirjallisen tuotoksen.

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Kvalitatiivinen tutkimus suosii ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina. Lähtökohta kvalitatiivisessa tutkimuksessa on, että kuvataan moninaista ja todellista elämää. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä kuvata kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tulokset ovat ehdollisia selityksiä johonkin aikaan ja paikkaan liittyen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoitus vain todentaa olemassa olevia väittämiä, vaan löytää tai paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160–164.)

Osallistuva havainnointi on kvalitatiivista tutkimusta. Havainnoinnin kautta saadaan tietoa yksilöstä ja yhteisöstä vuorovaikutussuhteessa tutkittavan kanssa, ja tavoitteena on selvittää miltä asiat näyttävät ja mitä ihmiset tekevät. (Vilka 2005, 119–122, 126–27.) Keskeinen ajatus on, että ihmistieteet käyttävät erityisiä ymmärtäviä ja tulkitsevia menetelmiä. Niiden tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta, eikä ihmistieteissä pyritä selittämään tai ennustamaan. Ymmärtävän ihmistieteen lähtökohtana on toimijan tai yhteisön näkökulmasta tutkiminen. (Raatikainen 2004, 86.) Osallistuvassa havainnoin-

nissa tärkeintä on tutkimusaineiston laatu, jolloin tutkimusaineiston koko on pienemässä merkityksessä. Erilaisten aineistojen välisten yhteyksien löytäminen ja hiljainen tieto ovat keskeisiä tekijöitä osallistuvassa havainnoinnissa, sillä havainnointi on hyvin aktiivista reflektointia. Hiljainen tieto on sisäistä tietoa, joka kehittyy tiedostetuksi tiedoksi sen yhdistyessä havainnoista lähteneeseen analysointiin ja pohdintaan. (Vilka 2005, 119–122 & 126–27; Anttila 2005, 75.)

Opinnäytetyöprosessin alussa hyödynsimme osallistuvaa havainnointia saadaksemme mahdollisimman totuudenmukaista tietoa osallisuuden ilmenemisestä nimenomaan rippikoulu kontekstissa. Perustelumme osallistuvan havainnoinnin valitsemiselle on se, että nuorten yhteisössä tarkkaileva havainnointi olisi voinut muuttaa yhteisön käyttäytymistä. Kun tarkkailijat ovat mukana toiminnassa, tarkkailtava ryhmä ei kiinnitä erityistä huomiota siihen, että on itse tutkimuskohteena, ja saatu tieto on siksi aitoa.

Työelämälähtöisen opinnäytetyön tarkoitus on vastata työelämästä nouseviin kysymyksiin tai kehittämiskohteisiin. Kehittämistyö opinnäytetyönä liittyy aina käytäntöön. Tutkimuksen taustalla on prosessi, johon toivotaan muutosta parempaan. Tutkimuksessa voi olla kyse valmiin ratkaisun soveltamisesta erilaiseen kontekstiin. Kehittämisessä tutkimuskohteena on prosessi. Tällöin tutkimuksessa nousevat toimenpiteet muutostyöksi esille. (Kananen 2012, 12–13 & 21.) Opinnäytetyössämme kehitimme uutta työmuotoa. Sääksmäen seurakunnassa oli kerran toteutettu ohjaajakoulutus, mutta sisältö ei vastannut odotuksia. Tavoitteenamme oli kehittää koulutusmalli osallisuuden näkökulmaa painottaen nimenomaan työelämälähtöisestä tarpeesta.

5.3 Osallistuva havainnointi tiedonkeruun välineenä

Tammikuussa 2013 järjestettiin Sääksmäen seurakunnassa rippikoululeiri. Leiri oli kuuden vuorokauden mittainen ja järjestettiin Valkeakoskella Pappilanniemen kurssikeskuksessa. Leirillä osallistuimme oppitunteihin, suunnittelupalaveriin, vapaa-ajan ohjelmiin, ruokailuihin ja muihin leirin toimintoihin tarkkaillen ja havainnoiden.

Osallisuuden tunnetta leirillä tukivat mm. ihmisten kutsuminen etunimillä, katsekontaktin ottaminen, vaihtoehtojen antaminen, ohjaajien ja isosten vapaa-ajan viettäminen lei-

riläisten kanssa, leiriläisten toiveiden huomioon ottaminen, iltaisin ja aamuisin olleet fiilis-kierrokset sekä keskustelut leiriläisten kanssa. Osallisuuden tunnetta heikensivät perinnekäytännöt mm. iltaohjelmien suhteen, henkilökunnan keskinäiset vitsit, oppitunnin pitäminen ilman katsekontaktia, pelko joutua tahtomattaan esiintymään, epämääräiset tai huonot ohjeet sekä kiireen tuntu joissakin tilanteissa.

Rippileirillä tehdyt suurimmat huomiot isosten ja vapaaehtoisohjaajien toiminnassa ajatellen ohjaajakoulutusta liittyivät dialogisuuteen, uskallukseen, luovuuteen ja itsetuntoon. Näihin johtopäätöksiin päästiin keskusteluiden, haastatteluiden ja tarkkailun perusteella. Havaitimme myös, että ohjaajakoulutuksesta vapaaehtoisen on saatava edes kohtalaiset valmiudet itsenäiseen toimimiseen ja uskaltamiseen rippileirillä, koska leirillä ohjaajille annettu tuki ei ollut riittävää.

Rippileirillä tehdystä huomioista kirjoitimme asiasanalistan (liite 2) ohjaajakoulutusta varten. Tavoitelähtöisyyttä painotettiin leirillä vahvasti, mutta tästä huolimatta isokset ja vapaaehtoisohjaajat eivät osanneet tuoda sitä käytännöntasolle, joko heikon ohjeistuksen, tai näiltä osin puutteellisen ohjaamisen vuoksi. Isokset ja vapaaehtoisohjaajat tuntuivat tarvitsevan palautetta, kannustamista ja ohjaamista enemmän kuin viranhaltijat leirillä sitä ehtivät heille antamaan.

Tutkimuksen tekemisestä leirillä seurakunta ilmoitti leirin säännöissä, joista tiedotettiin vanhempien ja leiriläisten leiri-infotilaisuudessa. Asia oli painettuna myös kotiin lähtevään ”leirin säännöt” -paperiin, johon pyydettiin allekirjoitus sekä huoltajalta että leiriläiseltä. Tarkkailua jännittivät enemmän viranhaltijat kuin leiriläiset tai isokset. Kaikki vastasivat haastatteluihin ja kysymyksiin avoimesti. Ajattelimme ennen leiriä, että kaikille tehtävään teemahaastatteluun ei ole aikaa, joka oli oikea arvio. Teemahaastattelu-runko olisi kuitenkin ollut hyvä olla olemassa, jotta haastattelut olisivat olleet paremmin vertailukelpoisia.

Leiriläisten kanssa viranhaltijat kävivät leirin alkupuolella ns. minä-keskustelun. Rippikoululainen oli kotona miettinyt sukupuutaan, elämänviivaansa ja unelmiaan. Tämän pohjalta heidät haastateltiin. Haastattelukysymyksiin viranhaltijoille lisättiin kysymyksiä osallisuuden tunteesta. Kysymys esitettiin ehkä liian alkuvaiheessa leiriä, jotta rippikoululaiset olisivat osanneet olla kriittisempiä tai sitten tunne osallisuudesta oli alusta

asti riittävä. Pääsääntöisesti rippikoululaiset olivat tyytyväisiä vaikuttamismahdollisuuksiinsa, saamaansa huomioon ja kuulumiseensa leirin kokonaisuuteen.

Yhdeksi keskeiseksi teemaksi havaintojen perusteella nousi yhteisöllisyyden voimakas merkitys osallisuuden ilmenemisessä. Yhteisöllisyyden ollessa heikkoa rippikoulun alkuvaiheessa, eristäytyminen ja passiivisuus näkyivät selvästi niin leiriläisillä kuin isosilla ja vapaaehtoisilla ohjaajilla. Yhteisöllisyyden lisääntyessä rohkeus ilmaista itseään ja tarttua tilanteisiin parani selvästi. Teimme tämän perusteella päätelmän, että ensimmäinen tärkeä asia osallisuuden tukemisessa on yhteisöllisyyden tunteen luominen jokaisen rippikoulussa mukana olevan kesken.

Jotta yhteisöllisyys voi ilmetä, tarvitaan dialogista vuorovaikutusta. Leirillä oli havaittavissa puutteita isosten, ohjaajien ja viranhaltijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Isot ja ohjaajat kaipasivat enemmän läsnäoloa ja kommunikointia viranhaltijoiden taholta. Henkilökunnan vuorovaikutuksen puutteellisuus vaikutti siihen, ettei täydellinen läsnäolo ulottunut leiriläisiin. Tämä saattoi olla syynä siihen, ettei yhteisöllisyys toteutunut täysin. Ohjaajakoulutuksessa on syytä huomioida dialogisuuden tärkeys ja kouluttajien vastuulla on itse olla täysivaltaisesti dialogisessa vuorovaikutuksessa koulutettavien kanssa.

Selkeä kehityshaaste rippikoulussa oli luovuuden lisääminen. Rippikoulunuoret eivät uskaltaneet ilmaista mielipiteitään ja ohjatuissa toiminnoissa he tarvitsivat paljon kannustamista itsensä ilmaisemisessa. Myös isot ja ohjaajat tarvitsivat ohjausta viranhaltijoilta, eivätkä he osanneet toimia tilanteissa, joissa nopeaa ongelmaratkaisutaitoa olisi tarvittu. Usko oman toiminnan ja mielipiteiden tärkeydestä sekä oikeellisuudesta lisäsivät uskallusta itsensä ilmaisemiseen. Keinoja luovuuden lisäämiseen ovat itsetunnon tukeminen ja erilaisten toimintatapojen ja mielipiteiden hyväksyminen. Näin ollen salliva ilmapiiri antaa rohkeutta luovuuteen.

Huomioiden perusteella voidaan todeta, että ohjaajakoulutuksessa tulee korostaa, ettei yksikään idea tai mielipide ole väärä. Positiivisen luovuuskokemuksen saaminen jokaiselle koulutuksessa mukana olevalle ohjaajalle on siis tärkeää. Tämän kokemuksen saaminen on ohjaajille peruspilari tulevassa ohjaustyössä ja tämän tunteen välittäminen ohjattaville on keino täyteen osallisuuteen.

5.4 Opinnäytetyön prosessi

Syksyllä 2012 alkoi opinnäytetyön suunnittelu. Meillä oli aiheena työelämästä lähtenyt tarve, jossa toivottiin osallisuutta lisäävä koulutus Sääksmäen seurakunnan rippikoulu-työhön. Keskustelimme työn tarpeesta ja siitä, miten lähtisimme parhaiten vastaamaan sen asettamiin haasteisiin. Haimme teoreettista tietoa osallisuudesta ja pohdimme tulevaa prosessia. Mietimme myös opinnäytetyölle nimeä, joka selkeästi kuvaisi sen sisältöä.

Tammikuussa 2013 teimme osallistuvaa havainnointia rippikoululeirillä. Havainnointivaihe oli kehittämisen kannalta merkittävä. Rippikoululeirillä tehtyjen haastattelujen, tarkkailun, arvioinnin sekä työelämän edustajien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella saimme arvokasta tietoa rippikouluympäristössä osallisuuteen voimakkaimmin vaikuttavista tekijöistä. Saadun aineiston ja sen analyysien sekä teoreettisen tiedon pohjalta suunnitelimme koulutuksen, joka tukisi seurakunnan vapaaehtoisia nuoria heidän toiminnassaan rippikoululeirillä. Teimme itsellemme kirjallisen suunnitelman, jonka pohjalta tehtäisiin varsinainen koulutusmateriaali koulutuksen jälkeen.

Keväällä 2013 pidimme perjantaista sunnuntaihin kestäneen ohjaajakoulutuksen, missä kokeilimme erilaisia toimintamenetelmiä. Koulutuksen alkaessa teetimme kirjallisen kyselyn (liite 3) lähtötilanteen selvittämiseksi. Sama kysely toistettiin koulutuksen päättyessä ajatusten muuttumisen havainnoimisen ja koulutuksen vaikuttavuuden mittaamisen välineeksi. Koulutuksen aikana teimme jonkin verran osallistuvaa havainnointia, mutta pääasiallisesti keskityimme koulutuksen järjestämiseen.

Heti koulutuksen jälkeen analysoimme kirjallisen kyselyn tulokset. Tarkoitus oli mitata koulutukseen osallistuneiden asennemuutokset koulutuksen aikana. Arvioimme kriittisesti koulutuksen toteutumista ja etsimme siellä ilmenneitä voimavaroja sekä kehittämissaasteita. Teoreettisen tiedon ja oman havainnoinnin pohjalta laadimme vuoden 2013 kesän ja syksyn aikana lopullisen ohjaajakoulutusmateriaalin (liite 6) seurakunnan käyttöön. Tammikuussa 2014 materiaali otettiin käyttöön Sääksmäen seurakunnassa kevään seuraavaa ohjaajakoulutusta varten. Jätimme opinnäytetyömme esitarkastukseen tammikuun 2014 lopussa, jonka jälkeen vielä työstimme opinnäytetyötämme ennen lopullista jättöä.

6 KEVÄÄN 2013 OHJAAJAKOULUTUS

6.1 Suunnitelma prosessin käynnistämisestä

Opinnäytetyön onnistuminen edellytti avointa vuoropuhelua työelämän edustajien kanssa. Ajatus ohjaajakoulutuksesta tuli työelämästä ja avoimesti kävimme aluksi keskustelua, millaista koulutus olisi parhaimmillaan. Seurakunnassa oli kokeiltu ohjaajakoulutusta viikonlopun mittaisena aikaisemmin. Kokemus oli ollut hyvä, mutta koulutetut ohjaajat olivat kokeneet tarvitsevansa leirityössä enemmän menetelmäosaamista, kuin aikaisempi koulutus oli tarjonnut.

Osallisuuden lisääminen rippikoulussa oli päämääränä opinnäytetyön alusta asti. Osallisuutta lisäävät ja vähentävät elementit piti selvittää ja teimme suunnitelman. Ensin tutustuisimme rippikoululeirille, jossa tekisimme havaintoja osallisuuden näkökulmasta. Laadimme tarkkailukaavakkeen (liite 1), mihin mittareiksi valitsimme heikoimmasta osallisuuden tasosta suurimpaan: vetäytynyt, passiivinen, osallistuu ja tuottaa sisältöä. Kaavakkeessa arvioitaisiin lähtötasoa, toimintaa ja tilannetta toiminnan lopuksi. Tärkeintä olisi arvioida muutokseen johtaneita syitä, jotta saisimme tietoa osallisuutta tukevista menetelmistä.

6.2 Ohjaajakoulutuksen suunnittelu

Ohjaajakoulutuksen sisällön suunnittelun aloitimme asiasanalistan (liite 2) pohjalta. Edessämme oli kaksi haastetta. Kuinka saada koulutus vastaamaan opetustavoitteita toiminnallisilla menetelmillä ja toisena haasteena oli ohjaajakoulutuksen vaikuttavuuden mittaaminen. Vaikuttavuutta päätimme mitata samalla kyselyllä (liite 3) koulutuksen aluksi ja lopuksi. Tarkoituksena oli mitata ajattelussa ja asenteissa tapahtuvaa muutosta. Seurakunta oli järjestänyt käytännön järjestelyt koulutuksen suhteen: mainostuksen, ilmoitukset, varaukset ja tarvikehankinnat. Tehtävämme oli suunnitella ja toteuttaa koulutuksen sisältö. Koulutuksessa oli mukana seurakunnan viranhaltijoita. Koulutuksen toteuttamisessa seurakunta oli toivonut, että ohjaajakoulutus ja seurakunnan vapaaeh-

toiskoulutus liittyisivät joiltakin osin yhteen ja koulutuksessa näkyisi vahvasti seurakunnan olevan koulutuksen järjestäjä.

Suunnittelimme koulutuksen rungon (liite 4) yhdessä seurakunnan viranhaltijoiden kanssa. Koulutuksen oli tarkoitus pohjautua sosiokonstruktiiiviseen oppimiskäsitykseen, ja opetusmenetelmien haluttiin olevan toiminnallisia. Koulutukseen osallistujat olivat osittain meille tuttuja yhteiseltä rippileiriltä. Ilmapiiri oli valmiiksi innostunut ja osallistujat olivat keskustelevia ja nopeasti toimeen tarttuvia. Innostamista ei tarvinnut miettiä. Koulutuksen järjestämisessä jouduttiin tekemään aikataulumuutoksia kurssikeskuksen aikataulu- ja tilavarauspäällekkäisyyksien vuoksi.

Pelit ja leikit toimivat ryhmälle hyvin. Draamaharjoitteet olivat myös pidettyjä, vaikka osa jännitti esiintymistä omien sanojensa mukaan. Pystyimme hyvin hyödyntämään aikaisempia ohjaamiskokemuksiamme. Tavoitelähtöisessä toiminnassa ulkopuolelta asetetut aikataulut, toiminnan rajoitteet ja perinteet eivät tue toimintaa.

6.3 Ohjaajakoulutuksen toteutus

Ohjaajakoulutus järjestettiin Pappilanniemen kurssikeskuksessa Valkeakoskella 8.-10.3.2013. Kurssille osallistui 12 nuorta aikuista, jotka olivat iältään 17–21 -vuotiaita. Osallistujien sukupuolijakauma oli 7 tyttöä ja 5 poikaa. Opinnäytetyön tekijät vastasivat kurssin ohjelmasta ja ohjauksesta. Seurakunnasta viranhaltijana oli paikalla rippikoulutyössä mukana oleva pappi. Kurssikeskuksessa samaan aikaan oli myös seurakunnan järjestämä vapaaehtoistyön koulutus. Seurakunta oli huolehtinut ennakkojärjestelyistä, eli markkinoinnista, kurssilaisten ilmoittautumisien hoitamisesta ja kurssikeskuksen varaukseen liittyvistä asioista. Ruokailuista vastasi kurssikeskus ja kurssilaiset saapuivat paikalla omilla kyydeillään.

Kurssi alkoi päivällisellä. Yhteisöllisyyden lisäämiseksi ruokasalin pöydät järjestettiin yhdeksi pöydäksi, jonka äärelle kaikki mahtuivat syömään. Ruokailun aikana esittelimme opinnäytetyön ideaa. Yhteistä keskustelua ohjasimme suuntaan, jossa kaikki kertoi jotain itsestään ja omista lähtökohdistaan lähteä ohjaajaksi. Ruokailun jälkeen kokoon-

nuimme saliin, jossa koulutus pääsääntöisesti järjestettiin. Tutustuimme toisiimme tarkemmin nimi-, ja tutustumispelien avulla.

Tutustumisen jälkeen aloitimme työskentelyn tavoitteiden luomiseksi. Ryhmä jaettiin 4 osaan. Näissä ryhmissä kurssilaiset kirjoittivat tavoitteita viikonlopulle. Ryhmät esittivät tavoitteensa, jotka koottiin yhteiseksi listaksi salin seinälle. Tavoitteet käsittivät hankalista tilanteista selviämistä rippikoulussa, ohjaajan roolia, auktoriteettiasemaa ja ohjaustaitojen kehittämistä.

Tutustumisen ja tavoitteiden jälkeen kurssilaisia pyydettiin täyttämään lomakkeet, jotka täytettäisiin myös koulutuksen päätteeksi, joilla on tarkoitus mitata ohjaajakoulutuksen vaikuttavuutta. Lomakkeiden täytön jälkeen jakauduttiin taas pienryhmiin. Ryhmien piti keksiä yhteisöllisyyttä, henkistä turvallisuutta ja rohkaisevaa ilmapiiriä tukevia sääntöjä viikonlopulle. Ryhmien tehtävä oli esittää, jotenkin normaalista poiketen omat sääntönsä. Piilotavoite työskentelylle oli rohkaista luovuuden käyttöön.

Kommunikaatiota ja luovaa ilmapiiriä tutkittiin osallistuvan teatterin keinoin. Parin kanssa kokeiltiin, miten tyrmääminen tai toisen ehdotuksen hyväksyminen vaikuttivat ideointiin ja ilmapiiriin. Teatteriharjoitteella kokeiltua hyväksyvää suunnittelutapaa kokeiltiin käytännössä. Pienryhmissä piti kehittää nopeasti joku täysin uusi leikki ja ennen näkemätön ohjelma illanviettoon. Iltapalan jälkeen illanvietossa nautittiin pienryhmien leikeistä ja ohjelmista sekä keskusteltiin huomioista, joita tehtiin.

Iltahartauden tavoitteena oli rohkaista olemaan oma itsensä ja herättää ajatuksia siitä, mihin tarvitaan muita ihmisiä ja heidän huomioimistaan. Iltahartauden teema oli Ihminen Jumalan kuvana. Hartaus oli illan viimeinen suunniteltu osuus. Ilta jatkui kuitenkin mukavasti, kaikki kurssilaiset kokoontuivat yhteen ja naurua jatkui pitkään, ennen nukkumaan menemistä.

Lauantaina aamupalan ja pienen rukoushetken jälkeen kirjattiin lapuille leireihin sopivia tavoitteita ja niillä käytettyjä menetelmiä. Pienryhmille arvottiin tavoite ja menetelmä. Jokainen ryhmä suunnitteli, miten arvotulla menetelmällä päästäisiin arvottuun tavoitteeseen. Tämän jälkeen pienryhmät järjestivät suunnittelemaista toiminnan muille. Kes-

kustelimme huomioista ja erityisesti, miten toimintaa muutettaisiin, jos tavoite olisikin toinen.

Ensin kokeilimme sisätiloissa tapahtuvat toiminnat ja sen jälkeen siirryimme ulos. Harjoituksen jälkeen jäimme ulos ja valitsimme muutamia tuttuja pelejä. Pelin kuluessa annoimme kurssilaisille selvitetäväksi erilaisia ongelmia. Yhdessä yritettiin nopeasti muuttaa tai kehittää peliä ongelman korjaamiseksi. Ongelmia olivat mm: yksi leiriläinen ei voi juosta, joku ei halua pelata, joku ei opi pelin sääntöjä, joku yrittää pilata leikin pelaamalla väärin jne.

Lounaan jälkeen esittelimme osallisuutta ja siihen liittyvää termistöä. Jakauduimme sen jälkeen pienryhmiin, joissa kirjasimme ohjaajan tärkeimpiä työtehtäviä. Työtehtävistä toiminnasta ja osallisuuden huomioimisesta kaikki ryhmät tekivät ajatuskartat. Jokainen ryhmä esitteli työnsä ja keskustelimme huomioista. Kurssilaisista nousi ajatuksia siitä, että he kokivat ohjaajan roolin nyt mukavampana kuin isosen roolin, joka alussa oli ollut vaikea luopumisen paikka monelle.

Ennen kahvia kokeilimme sosiodraamalla, millaisia erilaisia rooleja ohjaaja voi ottaa erilaisissa tilanteissa. Tilanteet valitsivat ryhmäläiset toisilleen. Kahvin jälkeen valitsimme tuttuja pelejä, joissa tarvittiin jotakin pelivälinettä tai jota pelataan yleensä jossakin tietyssä tilassa. Tämän jälkeen jakauduimme pienryhmiin, jotka nopeasti suunnittelivat, miten peliä voisi pelata muualla tai eri pelivälineillä. Suunnittelun jälkeen pelasimme näitä pelejä ja keskustelimme huomioista.

Seurakunnan vapaaehtoisille suunnatun koulutuksen kanssa oli yhteistyössä suunniteltu kanavatyöskentely. Ohjasimme kanavaa, jonka tavoitteena oli suunnitella erilainen nuorten messu. Ohjaamisessa oli vahvasti apuna nuorisopappi, joka toimisi liturgina kyseisessä messussa. Messu pidettäisiin seuraavana päivänä Valkeakoskella sijaitsevassa Kappelikirkossa. Muut kanavat liittyivät musiikkiin ja vapaaehtoisen rooliin.

Päivällisen jälkeen jakauduimme kahteen ryhmään, joiden tavoite oli suunnitella toiminnallinen tai kokemuksellinen hartaus. Suunnittelun lomassa saunottiin ja syötiin iltapalaa. Toinen hartauksista koettiin illalla ja toinen suunniteltiin sunnuntaina aamulla

pidettäväksi. Lauantaina iltaa vietettiin vapaamuotoisesti syöden ja viettäen aikaa yhdessä.

Sunnuntaina aamupalan ja hartauden jälkeen tutustuimme leireillä koettaviin ongelmatilanteisiin. Nämä koottiin papereille ja toisille papereille koottiin erilaisia tilanteita, joita leirillä voisi olla. Pienryhmät suunnittelivat kuinka ongelma käsiteltäisiin. Tämän jälkeen ryhmät saivat myös toisen ongelman, joka piti ratkaista samassa tilanteessa. Toiminnan purkamisessa ryhmät esittivät kuvitellut ongelmatilanteet ja muut tekivät huomioita.

Viimeisenä harjoituksena tehtiin kommunikaatioon ja viestintään liittyviä teatteripelejä. Osa esiintyjistä lähetettiin ulos tilasta ja tilaan jääneille annettiin erilaisia viestejä ja asioita esille tuotavaksi. Pelin jälkeen purettiin koko viikonloppu keskustelemalla. Lopuksi kaikkia pyydettiin täyttämään sama lomake kuin kurssin aluksi vaikuttavuuden mittaamiseksi.

Lounaan jälkeen siivosimme ja lähdimme kirkkoon. Kirkossa valmistelimme etukäteen suunnitellun messun, joissa kurssilaiset toimivat eri palvelutehtävissä. Messun jälkeen hyvästelimme kurssilaiset ja pidimme oman palautekeskustelun kurssille osallistuneen papin ja rippikoulutyöstä vastaavan papin kanssa. Yhdessä pohdimme käytettyjä menetelmiä ja niiden toimivuutta jonkun muun ohjaamana.

6.4 Osallisuuden näkyminen koulutuksessa

Ohjaajakoulutus oli osallistava. Vaikka kyse oli koulutuksesta, jossa opetettiin tiettyjä toimintatapoja, pyrittiin oppimisilmapiiri luomaan sellaiseksi, että se noudatti osallisuuden periaatteita. Kouluttajat olivat enemmän resurssien tarjoajia sekä toiminnan mahdollistajia ja koulutettavat olivat itse keskeisessä luovan toimijan roolissa. Kouluttajat antoivat aluksi mahdollisuuden yhteisöllisyyden luomiseen tiettyjen tutustumisleikkien ja yhteistoimintojen avulla.

Koulutuksen alussa kerättiin ideoita, kysymyksiä ja toiveita koulutettavilta. Tarkoituksenmukaista ei ollut rajata ideointia vain koulutuksen alkupuolelle, vaan ideoinnin ak-

tiivisuudesta pyrittiin tekemään koko koulutuksen ajan kestävä jatkumo. Koulutuksen sisällöt teemoitettiin osittain etukäteen ja teemojen pohjalta koulutettavat pääsivät itse luomaan toimintaa. Osittain avoimen sisällön kautta pyrittiin tukemaan koulutettavien aktiivisuutta ja välttämään kouluttajien liikaa opettamista ja valmiiden ratkaisujen antamista.

Kouluttajina tarkoituksemme oli innostaa osallistujia toimimaan. Tehtävännössä ohjaaja voi toiminnallaan innostaa tai latistaa tunnelmaa. Ohjaajan tulee tiedostaa käytöksensä muokkaavan myös oppijaa. Liiallinen vakavahenkisyys tekee oppimistilanteesta raskaan ja kankean. Liiallinen naureskelu tai vitsien kertominen saattaa aiheuttaa oppijoissa kevyen tai välinpitämättömän asenteen opittavaa asiaa kohtaan. Kannustaminen, innostuminen ja ohjaajan heittäytyminen saavat myös oppijat toimimaan ja osallistumaan. (Itkonen, Johansson, Nurmi & Salminen 2014, 18–19, 30–31) Omalla kannustavalla esimerkillä pyrimme luomaan aktiivisuutta nuoriin, ja huumoria hyödyntäen tavoitimme rentoa ilmapiiriä.

7 TULOSTEN ARVIOINTIA

7.1 Kevään 2013 ohjaajakoulutuksen tulokset

Ohjaajakoulutuksen vaikuttavuutta tutkimme kaavakkeella (liite 3), joka täytettiin ennen koulutusta ja koulutuksen jälkeen. Kaikki 12 kurssilaista vastasivat ennen ja jälkeen koulutuksen. Tarkoitus oli tarkastella ohjaajakoulutukseen osallistuneiden ajatuksissa tapahtuneita muutoksia. Osa kysymyksistä oli avoimia ja osassa piti valita kahdesta vaihtoehdosta, kumpi ominaisuus tai ajatus on tärkeämpi ohjaajalla, ja kuinka paljon. Linjasto oli jaettu numeroihin 1-4, joiden pohjalta saimme vertailuluvut koulutukseen osallistuneiden mielipiteiden muutoksiin.

Ennen ohjaajakoulutusta ja sen jälkeen mukana olleiden mielestä tärkeimpiä ominaisuuksia ohjaajalla oli luotettavuus, joustavuus, luovuus ja kuuntelun taito. Ohjaajan tärkeimmissä ominaisuuksissa tapahtui suuria muutoksia koulutuksen aikana. Ennen koulutusta ohjaajan tärkeimmät ominaisuudet liittyivät paljon auktoriteettiin, ryhmän hallintaan ja oma-aloitteisuuteen. Nämä ominaisuudet vaihtuivat koulutuksen jälkeen toisten huomioimiseen, nopeaan muutoksensietokykyyn ja vuorovaikutustaitoihin. Tuloksesta voi päätellä, että koulutus vahvisti osallistujien diakonista ajattelua toisen huomioimisesta. Dialogisuuden merkityksen ymmärtäminen on myös pääteltävissä osallistujien vastauksista

Ohjaajakoulutuksen jälkeen vastauksissa oli lähtötilannetta enemmän itsetuntoon ja itsetuntemukseen liittyviä ominaisuuksia. Esimerkiksi itsetunto, itsevarmuus, uhrautuvaisuus olivat mainittuja ohjaajan tärkeitä ominaisuuksia. Ohjaajan itsetunnon parantaminen oli yksi koulutuksen tavoitteista. Vastauksista päätellen myös ohjaajat pitävät tätä ominaisuutta tärkeänä.

Koulutuksen jälkeen mukana olleet olivat nimenneet tärkeimmiksi ominaisuuksiksi reagoitakyvyn, innovatiivisuuden ja muutosvalmiuden. Ennen koulutusta mainittu tarkkailu-sana oli vaihtunut havainnointiin ja rohkeus oli muuttunut epäonnistumisien sietämiseksi. Ennen koulutusta annettujen vastausten perusteella ohjaaja miellettiin tekniseksi

toteuttajaksi. Hyvä merkki tulevaa toimintaa varten oli vastauksen muuttuminen koulutuksen myötä enemmän ihmiseksi ja kohtaajaksi.

Ennen koulutusta osallistujat pelkäsivät tulevissa rippikouluissa ohjaajan roolin ottamisesta ja siihen liittyviä auktoriteetin, kurin ja turvallisuuden ylläpitämistä. Yhteishengen luomisesta ja esiintymisestä oltiin myös huolissaan. Koulutuksen jälkeen näitä pelkoja ei enää mainittu. Sen sijaan uusia pelonaiheita olivat improvisointikyky ja nopea suunnitelman muuttamisen taito. Koulutus ei tarjonnut helpotusta kaikkiin pelkotiloihin. Edelleen koulutuksen jälkeen mukana olleet jännittivät oppituntien pitämistä, vaikeita tilanteita ja rippikoululaisten huonoja asenteita. Myös rippikoululaisten kanssa toimeen tulemistä jännitettiin ennen ja jälkeen koulutuksen.

Koulutuksella oli suuri merkitys lempirooleihin liittyvissä muutoksissa. Ennen leiriä toiveet omista työtehtävistä olivat teknisien asioiden toteuttamiseen liittyviä ja lähellä isosen roolia. Koulutuksen jälkeen lähes kaikki osallistujat kirjoittivat haluavansa mieltä leirillä olla ohjaajan roolissa, mutta ohjaajan roolin sisällöissä vastauksissa oli eroja. Suurin ero oli kohtaamiseen liittyvissä asioissa. Koulutuksen jälkeen ohjaajan rooli oli selvästi selkeytynyt ihmisten kohtaajaksi. Ohjaajan rooli miellettiin koulutuksen jälkeen keskustelijaksi ja kuuntelijaksi, ei niinkään toteuttamaan leiriohjelmaa tiukasti. Tärkeänä pidettiin havainnointia, tukemista sekä osallisuuteen sitoutumista leirillä.

Suurimpia muutoksia ohjaajakoulutus sai aikaan vaikuttavuuskaavakkeen perusteella ohjausotteeseen. Toiminnan tärkeyden merkitys vertailulukujen perusteella korostui. Samoin nousivat elämyksellisyys ja luovan ympäristön merkitys. Suurin muutos ohjausotteessa oli ajatus siitä, ettei toiminnan tarvitse olla tarkasti ohjeistettua, vaan omaaloitteisuus nostettiin tärkeään rooliin.

Ennen koulutusta neuvomista pidettiin huomattavasti tärkeämpänä kuin koulutuksen jälkeen. Koulutuksen jälkeen kaavakkeessa neuvomisen vastaparina ollut pyytämisen nosti suosiotaan vertailulukujen mukaan 21 %. Koulutuksen jälkeen myös viihtyvyyteen liittyvät asiat muuttuivat hieman. Viihtyvyyteen liittyvät tavoitteet olivat edelleen tärkeämmät kuin opetukseen liittyvät tavoitteet, mutta ero pieneni hiukan. Samoin kävi kysymykselle joustetaanko säännöissä vai viihtyvyydessä. Ennen ja jälkeen koulutuksen

osallistujat olivat valmiita joustamaan säännöissä enemmän, mutta koulutuksen jälkeen viihtyvyydestä oltiin vähän enemmän valmiita joustamaan.

Auktoriteettiasema puhututti koulutukseen osallistuneita paljon ennen koulutusta ja huoli oman auktoriteetin riittämisestä nousi esille. Koulutuksen jälkeen sen suuntaisia puheita ei enää ollut. Siitä huolimatta tavoitteeseen auktoriteettiaseman luomisesta ei päästy vaikuttavuuskaavakkeen perusteella. Sillä vaikka yli puolet osallistuneista korosti turvallisuuden vaikuttavan enemmän luottamus kuin kuri, niin koulutuksen jälkeen kurin tärkeys nousi 4 %. Myös tiukat rajat vastaan vapaus -vertailussa vapauden merkitys ei noussut 77 % kannatuksesta kuin 79 %.

Heittäytyminen ja siihen liittyvät riskin otot nostivat merkitystään suuresti vaikuttamiskaavakkeen tulosten perusteella. Uuden kokeilu koettiin koulutuksen jälkeen tärkeämmäksi kuin luottamus vanhaan, vaikka ennen koulutusta asia oli juuri toisin. Samoin kävi kysymykselle riskin ottamisesta ja varmoista valinnoista siten, että riskin ottaminen nousi koulutuksen jälkeen voittajaksi, vaikka ennen koulutusta varmat valinnat olivat etusijalla. Epäonnistumisien kestäminen oli myös ennen koulutusta tärkeämpää kuin epäonnistumisien välttäminen, mutta ero suureni koulutuksen jälkeen.

Koulutuksen jälkeen osallistujien kesken tavoitelähtöisyyden korostuminen oli valtaisaa. Suunnitelman saavuttamisen ja tavoitteiden toteutumisen vertailussa vertailulukujen perusteella tavoitteiden toteutumisen merkitys oli tärkeämpää 96 % mukaan, kun ennen koulutusta vastaava luku oli 83 %. Suurin muuttuja vaikuttamiskaavakkeen tuloksissa oli kohdassa, missä vertailtiin kohtia: ottaa riski, vaikka voi epäonnistua ja välttää riskiä, koska voi epäonnistua. Ennen koulutusta vertailulukujen perusteella 73 % oli riskin ottamisen kannalla, vaikka on mahdollisuus epäonnistua ja koulutuksen myötä riskin valitsi 88 %.

7.2 Kokemuksia ohjaajakoulutuksesta

Koulutus pidettiin seurakunnan kurssikeskuksessa, jossa suurin osa rippileireistä pidetään. Leireihin sopiva ympäristö tuki leirityöhön ohjaamisen suuntaamista. Ohjaajaksi kasvamista tukee toimintamalli, jossa intensiivijakson lisäksi on erilaisia ohjaustilanteita

ennen varsinaista rippileiriä. Koulutuksen sisällön harjoitteet suunniteltiin mahdollisimman monipuoliseksi, erilaiset oppijat huomioiden. Perusajatus oli opettaa toiminnallisilla menetelmillä luottaen sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen.

Ohjaajakoulutuksen intensiivijakson oppimistavoitteiden lisäksi piilotavoitteena kouluttajilla oli kannustaa aktiivisuuteen ja tekemiseen ilon kautta. Yhteishengen luominen ja toisten kunnioitus nousivat myös avainasemaan ohjaajakoulutusta suunniteltaessa. Koulutuspalautteen perusteella tulevat ohjaajat miettivät paljon omaa paikkaansa ja rooliaan suhteessa isosiin ja viranhaltijoihin. Oman paikan löytäminen ja omana persoonana työn tekeminen ei ole itsestäänselvyys ja siihen tulee kiinnittää huomiota.

7.3 Työelämästä nousseet toiveet

Työelämän edustajat olivat tyytyväisiä ohjaajakoulutukseen viikonlopun mittaisena. Heitä mietitytti onko viikonloppukoulutus riittävä vapaaehtoisohjaajien sitoutumisen kannalta. Vapaaehtoisohjaajien koettiin sitoutuvan vahvasti rippikoulutyöhön, mutta seurakuntayhteyden koettiin muuten jäävän heikoksi. Meitä pyydettiin miettimään, mitä koulutukseen tulisi lisätä tai miten koulutusrakennetta tulisi muuttaa, jotta se tukisi myös muuta seurakuntayhteyttä.

Vapaaehtoisille ohjaajille rippikoulutyössä annettiin yksilöityjä tehtäviä persoonan mukaan. Työelämästä noussut toive oli lisätä vapaaehtoisohjaajien valmiutta toimia rippikoulussa myös opettajan tehtävissä. Työelämästä nousi yhdeksi näkökulmaksi diakonisen ajattelun syventämistä leirityössä. Tällä tarkoitetaan hengellistä rinnalla kulkemista, kristillisen arvomaailman käsitteitä ja jumalanpalvelusyhteyden vahvistamista. Ohjaustaitojen vahvistamista ja oman persoonan käyttöön rohkaisua pidettiin tärkeinä. Tavoitelähtöisyys ja erilaisten toiminnallisten menetelmien osaaminen nousivat myös avainasemaan.

Seurakunnan työntekijät olivat myös huomanneet vapaaehtoisohjaajien uskaltavan ottaa kantaa ja olla enemmän oma itsensä, mitä enemmän he osallistuvat seurakunnan muuhun toimintaan. Kaikessa yhdessä tekemisessä he kokevat opittavan lisää ja tätä yhdessä

tekemistä he toivoivat ohjaajakoulutukseen lisättävän edes jossakin määrin. Ohjaajakoulutuksen toivottiin pysyvän edelleen sellaisena, ettei se ole suorituskeskeinen. Yhdessä tekeminen ja oleminen toivottiin säilyvän lopullisessa ohjaajakoulutusmateriaalissa.

7.4 Muita mittareita

Alkuperäisen suunnitelman mukaan olimme ajatelleet osallistuvamme yhdelle kesän 2013 rippikoululeirille tarkkailemaan muutosta osallisuuden tunteessa. Osallistuimme rippikoulun aloitusviikonloppuun ja huomasimme koulutettujen ohjaajien hallitsevan perusohjaamisen hyvin. Nämä ohjaajat eivät olleet mukana tammikuun leirillä, joten muutosta heidän ohjaamistavassaan ei voinut arvioida. Kesän isokset olivat myös ensikertalaisia, toisin kuin tammikuun leirillä. Kokemuksen perusteella emme uskoneet saavamme juurikaan uutta tietoa ja päätimme arvioida muutosta muilla keinoilla.

Osallisuuden toteutumista voidaan mitata esimerkiksi rippikoululaisten osallistumisella vapaaehtoisein tapahtumiin. Jos tätä pidetään mittarina, niin voidaan todeta, että vuoden 2013 kesällä rippileirillä olleista rippikoululaisista ja isosista osallistui 60 % elokuussa järjestetylle jatkorippikoulu-nimiselle leirille. Isostoimintaan ilmoittautui kesällä 2013 rippikoulunsa käyneistä nuorista 56 %, joista aktiivisesti puolen vuoden jälkeen mukana oli vielä noin 85 %.

Rippikoulun osallisuutta arvioitaessa, mittarina voi toimia nuorten oma aktiivisuus seurakunnan toiminnan ulkopuolella. Esimerkiksi nuorten itsenäisesti perustamat sosiaalisen median ryhmät sekä nuorten järjestämät tapaamiset kertovat yhteisöllisyyden syntymisestä. Joulukuussa 2013 isostoiminnassa mukana oleville nuorille tehdyn kyselyn perusteella toiminnan osallisuus on erittäin hyväksi koetulla tasolla. Jätetyistä 52 nimetystä lomakkeesta vain kolme ilmoitti, ettei heidän mielipiteensä vaikuta tarpeeksi ja yksi oli sitä mieltä, että hänen mielipiteensä vaikuttaa liikaa. Avoimeen kysymykseen vaikuttamismahdollisuuksista nuoret ilmoittivat voivansa vaikuttaa toimintaan, aikatauluihin ja ohjelmien sisältöihin.

Vaikein mitattava asia on kuitenkin emotionaalinen kokemus osallisuudesta rippileirillä ja onko osallisuus huomioitu riittävästi. Rippikouluissa mukana olleet viranhaltijat ker-

toivat arvioivansa osallisuutta sen mukaan, kuinka paljon nuoret uskaltavat ottaa kantaa ja ehdottaa asioita. Omaa toimintaansa osallisuuden näkökulmasta viranhaltijat arvioivat siten, kuinka monta kertaa he muistavat kysyä muiden mielipiteitä ennen päätöksien tekemistä, ja miten nuorten mielipiteet sekä toiveet huomioidaan käytännössä. Tärkeimpinä itse osallisuutta lisäävinä mittarina he pitivät leiriläisten nimien määrän oppimista sekä henkilökohtaisten keskustelujen määrää ja sisältöä.

8 LOPULLINEN OHJAAJAKOULUTUKSEN SISÄLTÖ

Viikonlopun mittaisen ohjaajakoulutuksen tavoitteiden, palautteen ja seurakunnasta nousseiden toiveiden pohjalta suunnittelimme lopulliselle ohjaajakoulutukselle muotoa ja tavoitteita vuoropuhelussa seurakunnan viranhaltijoiden kanssa. Vahvistaaksemme seurakuntayhteyttä lopullisesta ohjaajakoulutuksesta suunniteltiin kahden viikonlopun mittainen, joiden väliin jää seurakuntayhteytsjakso.

8.1 Ohjaajakoulutuksen tavoitteet

Lopulliset tavoitteet (liitteessä 6) jaettiin viiteen osa-alueeseen, jotka olivat: osallisuus, tavoitelähtöisyys, kohtaaminen, seurakuntayhteys ja ohjaajan rooli. Jokainen osa-alue jaettiin pienempiin oppimistavoitteisiin. Tärkeää oli, että ohjaajakoulutuksen tavoitteet olisivat linjassa seurakunnan rippikoulutyön ja nuorten aikuisten toiminnan toimintasuunnitelmien tavoitteiden kanssa. Seurakunnan kasvatustyön painopisteet olivat osallisuuden lisäämisessä, vapaaehtoisuuteen varustamisessa ja yhteyteen kutsumisessa.

Osallisuuden tukeminen nousi koulutussisällössä ensimmäiseksi tavoitteeksi. Tavoitteellisuus oli yksi näkökulma, jonka koettiin auttavan vapaaehtoisia työnsuunnittelussa ja asioiden priorisoinnissa. Rippikoululaisen kannalta oleellista on tulla kohdatuksi ja tämä oli yksi yhteisöllisyyden ja dialogisuuden näkökulmista oleellinen tavoite ohjaajakoulutukseen. Seurakunnan työntekijöistä nousi toiveena seurakuntayhteyden kehittäminen tai vahvistaminen. Ohjaajan identiteetin kehittäminen koettiin myös tärkeäksi. Kaikki päätavoitteet pilkottiin pienempiin osiin liitteen viisi mukaisesti.

8.2 Ohjaajakoulutuksen rakenne

Kiireettömyys, hetkessä oleminen ja tehtäviin keskittyminen onnistuvat leiriolosuhteissa, joissa ei tarvitse seurata kelloa tarkasti. Tästä syystä ohjaajakoulutuksen on hyvä alkaa leirimuotoisella intensiivijaksolla, jonka avulla voidaan tarjota tiukoista aikatauluista riippumaton leirikokemus. Intensiivijakson jälkeen ohjaajille annetaan tehtäviä tai heitä kutsutaan harjoittelemaan ohjaamista erilaisiin seurakunnan tapahtumiin. He voi-

vat myös suunnitella omasta kontekstista käsin jonkin mahdollisesti järjestettävän tapahtuman. Tämän jälkeen järjestetään syventävä viikonloppu- tai kokopäivän kurssi, jossa etsitään ratkaisuja kauden aikana ilmentyneisiin ongelmiin ja kysymyksiin.

Isot ovat kokemuksen perusteella usein sitoutuneet rippikoululeireihin. Muuhun seurakunnan toimintaan tai seurakuntayhteyteen he eivät koe niinkään kuuluvansa. Ohjaajakoulutus on jatkoa isostoiminnalle. Rippikoululeirien lisäksi muita toimintaympäristöjä ja arkea seurakunnan jäsenenä on syytä pohtia. Koulutuksen intensiivijakson jälkeinen projektiluontoinen toimintakausi antaa kokemuksen seurakunnan toiminnasta laajemmin ja antaa ohjaajille mahdollisuuksia huomata muitakin toimintakenttiä kuin rippikoulun. Koulutuksen kokonaisrakenteeseen on tavoitteellista näin ollen liittää muita toimintaympäristöjä, joihin vapaaehtoisia ohjaajia tuetaan osallistumaan.

Ohjaajakoulutuksessa läpikäytävät asiat jaoin neljään moduuliin. Moduulit voidaan toteuttaa kronologisessa järjestyksessä, mutta niitä on mahdollista käydä läpi myös muussa järjestyksessä. Ajatus leirimuotoisesta aloituksesta säilyy ja moduulit yksi ja kaksi sopivat leiriolosuhteisiin. Osa niistä voidaan toteuttaa myös muissa olosuhteissa. Moduuli kolme on seurakuntayhteyksijakso ja viimeinen neljäs moduuli on purkua, kertaamista ja syventämistä varten.

8.3 Ohjaajakoulutuksen menetelmät

Toiminnallisuus ohjaajakoulutuksessa on tärkeää. Ohjaajakoulutuspalautteesta yksiselitteisesti ilmeni, että monipuoliset ja toiminnalliset menetelmät olivat opettavaisia, mielenkiintoisia ja innostivat toimimaan. Menetelmiksi valittiin tavoitteista nousevia pelejä, leikkejä, ryhmätöitä ja draamaharjoituksia. Ohjaajilta vaaditaan rippikoulutyössä toiminnallisten menetelmien hallintaa ja osallisuuden näkökulman tuomista rippikouluun. On tärkeää, että ohjaajat saavat tarvittavat välineet koulutuksesta. Toiminnallisten menetelmien avaaminen ja pilkkominen ohjeistukseksi oli opinnäytetyömme yksi työelämälle tärkeimmistä vaiheista. Oli oleellista, että opinnäytetyömme olisi valmis ohjaajakoulutus.

Seurakunnalle tulevaan ohjaajakoulutusmateriaaliin liitettävän teorian määrän rajaaminen sopivaksi oli vaikeaa. Keskustelemalla seurakunnan työntekijöiden kanssa päädyimme ratkaisuun, jossa termistöä avattaisiin sen verran kuin vapaaehtoisohjaajan olisi hyvä tietää asiasta. Teoriasta tehtiin erillinen osa (liitteessä 6) ohjaajakoulutusmateriaaliin, jotta materiaali olisi helpommin käytettävää. Toinen vaihtoehto olisi ollut liittää teoriatieto osaksi koulutusmateriaalin tehtävänantoja, mutta siinä tapauksessa koulutusmateriaalin käytettävyys olisi heikentynyt kouluttajan näkökulmasta.

8.4 Yksittäisen toiminnan prosessi

Ohjaajakoulutusta voidaan tarkastella yhtenä suurena toimintakokonaisuutena, joka koostuu pienemmistä yksittäisistä toimintatilanteista. Kokonaisuuden hahmottamisen kannalta on oleellista jäsentää ja pilkkoa suuremmat osa-alueet pienemmiksi. Mielsimme tavoitelähtöisen ajattelumallin tärkeäksi ja avaamme yksittäisen toiminnan prosessia tarkemmin.

Jokaisen toiminnon tulee nousta tavoitteesta. Ohjaajakoulutuksessa suurin osa tavoitteista tähtää osallisuuden tukemiseen. Toiminnan tavoite asetetaan riippumatta siitä, onko toiminnassa kyse vapaa-ajasta vai opetuksellisesta lähtökohdasta. Tavoitteen tulee olla selkeä ja tarpeeksi yksinkertaistettu, jotta jokainen toiminnan ohjaamisessa mukana oleva ymmärtää sen. On kuitenkin huomioitava, että moni toimintatilanne vaatii nopeaa reagointikykyä. Tällöin tavoitteena voi olla pelkästään toiminnan järjestäminen nopeasti ja yksilön vastuu uuden tavoitteen asettamisessa korostuu.

Keinoja toiminnan toteuttamiseen mietitään yhdessä ideoimalla kaikkien osallisten mielipiteet huomioiden. Ideoiden pohjalta valitaan tilanteeseen sopivimmat tavat toteuttaa toiminta. On kuitenkin pidettävä mielessä menetelmien ilmavuus ja muutosmahdollisuudet myös toiminnan aikana. Luovuus on menetelmien miettimisessä vahvasti mukana ja suunnittelu on selvästi eteenpäin suuntaavaa. Ideoihin tartutaan ja niiden kautta keksitään uusia menetelmiä. Vanhojen ideoiden käyttäminen on täysin sallittua, mutta niiden toimivuutta on syytä arvioida realistisesti.

Toimintaan liittyvät alkutoimenpiteet tehdään valmiiksi ja tarvittavan materiaalin saatavuus varmistetaan. Toiminta aloitetaan ohjeistamalla osallistujat mahdollisimman selkeästi. Jos tässä vaiheessa huomataan jonkin välineen tai materiaalin puuttuvan, voidaan käyttää luovia ratkaisuja ja muuttaa alkuperäistä suunnitelmaa. Toiminta käynnistetään ja suoritetaan loppuun, muutokset mukaan lukien, niiden edellytysten mukaan, joita toiminta vaatii.

Toteutuksen aikana keskeistä on ylläpitää hyvä ilmapiiri, jossa yhteisöllisyys näkyy. Kannustaminen ja innostaminen ovat avainasemassa tässä prosessin vaiheessa. Käskyttämistä on syytä välttää ja tilanteenhallinta pyritään pitämään positiivisuuden keinoin. Myös houkuttelu ja hyväntahtoinen toimintaan mukaan huijaaminen ovat suotavia tapoja toimintaa toteuttaessa.

Arviointi on tärkeä vaihe, mutta sitä ei tarvitse tehdä jokaisen yksittäisen toiminnan jälkeen, vaan se voidaan suorittaa esimerkiksi päivän päätteeksi koko päivän toiminnosta. Arvioinnissa mietitään tavoitteen suhde toiminnan toteutumiseen. Arvioinnissa on muistettava, että epäonnistuminen ei ole paha asia, vaan se antaa hyvän lähtökohdan parantaa toimintaa jopa alkuperäisen tavoitteen ylittävälle tasolle.

9 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTIA

9.1 Opinnäytetyöprosessin tarkastelua

Tammikuun 2013 havainnoinnin avulla saimme paljon tietoa osallisuuden ilmentymisestä rippikouluympäristössä. Havainnointi sisälsi myös keskustelua ja vapaamuotoista haastattelua. Näimme tarpeelliseksi mennä itse lähelle ohjaajia, isosia ja rippikoululaisia, jotta saisimme mahdollisimman todenmukaista tietoa. Lisäksi haastattelukaavakkeen avulla pystyimme tutkimaan koulutuksen käyneiden ohjaajien mielipiteitä siitä, oliko koulutus muuttanut asenteita ja ajattelua.

Opinnäytetyön sisältö muuttui prosessin aikana sen verran, että jätimme kokonaan pois alkuperäisestä suunnitelmastamme haastattelut kesän 2013 leiriltä, jolla oli koulutettuja vapaaehtoisia ohjaajia. Omien resurssien tunnistaminen ja priorisointi olivat myös syytä päätökseen. Ennen suunniteltua arviointileiriä emme osanneet asettaa kohdennettuja haastattelukysymyksiä, joissa olisimme saaneet puolueetonta palautetta koulutuksesta. Oli parempi muuttaa suunnitelmaa ja jättää yksi osa-alue pois, koska ei olisi ollut eettisesti oikein tutkia ryhmää, jolta ei olisi saatu vertailukelpoista tietoa.

Emme kokeneet muutoksen vaikuttavan negatiivisesti kokonaisuuteen, koska saimme riittävästi tietoa havainnointileirillä sekä ohjaajakoulutuksen palautteen avulla. Priorisoimalla asioita, saimme panostettua siihen, minkä lopulta koimme merkityksellisimmäksi asiaksi. Pystyimme luomaan koulutusmateriaalin, josta on konkreettisesti hyötyä Sääksmäen seurakunnassa.

9.2 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisesti hyvän tutkimuksen on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä. Opinnäytetyön tulee olla rehellistä ja huolellista. Tiedonhankinta ja tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä sekä avoimia opinnäytetyön julkaisemisen vaiheessa. Lähdeviittausten tulee olla oikein, ja opinnäytetyön tulee tunnustaa muiden tutkijoiden työt ja ansiot oikeudenmukaisesti. Opinnäytetyö tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida

yksityiskohtaisesti, sekä niin kuin tieteelliselle tiedolle asetetut vaatimukset edellyttävät. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–27.)

Osallistuvaan havainnointiin perustuva tiedonkeruu asettaa kysymyksen, kuinka paljon tutkijan omat asenteet ja arvot vaikuttavat tehtyihin johtopäätöksiin? On hyvä huomioda se, että rippikoululeirillä 2013 tehdyt havainnot perustuvat kahden ihmisen päätelmiin, joiden pohjalta osallistavaa koulutusmallia on yhdessä teorian tiedon kanssa lähdetty kehittämään. On eettisesti oikein kannustaa työyhteisöä arvioimaan koulutuksen toimivuutta ja antamaan siitä rehellistä palautetta. Työelämälähtöisessä opinnäytetyössä on huomioitava yhteistyökumppanin toiveet ja odotukset, jotta työ tehdään eettiseltä pohjalta, vastaten tilaajan tarpeisiin.

Opinnäytetyön uskottavuutta lisää oikeanlainen lähteiden käyttö. Validiteettia lisää lähdemerkintöjen kirjaaminen siten, että jokaisen lauseen lähde on luettavissa selkeästi. Kaikkien tulosten pitää olla luettavissa opinnäytetyöstä, vaikka ne olisivat opinnäytetyön yleisten tulosten vastaisia. Tulosten ilmoittamisessa opinnäytetyössä pitää noudattaa eettisiä periaatteita. Tulokset tulee ilmoittaa selkeästi ja niin, että tuloksista käy ilmi, kuinka niihin on päästy. (Silverman 2005, 224.)

Pyrimme olemaan objektiivisia, kriittisiä sekä avoimia koko opinnäytetyön prosessin ajan. Tavoitelähtöisyys ohjasi toimintaamme ja palasimme toistamiseen tutkimuskysymysten äärelle. Valinnat teimme yhdessä pohtien ja seurakunnan viranhaltijoiden mielipiteitä kysyen ja kunnioittaen. Suunnitelmien muuttaminen ei ollut aina helppoa, mutta lopulta päästiin kaikkia osapuolia tyydyttäviin ratkaisuihin.

Oma voimakas mielipiteemme osallisuuden eduista ja sen tarpeesta ohjasi toimintaa koko ajan. Jouduimme todella tarkastelemaan kriittisesti myös omaa toimintaamme suhteessa osallisuuteen ja hyväksymään itsessämme sen, ettemme aina osanneet itse huomioida osallisuuden toteutumista. Kun kyse on erilaisia ihmisiä sisältävästä ryhmästä, on myös eettisesti oikein antaa tilaa erilaisille persoonille. Henkilö, joka ei ole aktiivisesti mukana ryhmän toiminnassa, voi kokea silti olevansa täysivaltaisesti osallinen. Toisaalta henkilö joka toimii, voi silti kokea ulkopuolisuutta. Siksi osallisuuden kokemuksen määrittäminen toisen ihmisen puolesta on vaarallista ja eettisesti kyseenalaista.

Suurena apuna oli se, että meitä oli kaksi tekemässä työtä ja pystyimme antamaan toisillemme palautetta. Oli eettisesti myös hyvä, että suhde opinnäytetyön tilaajaan oli molemmilla tekijöillä erilainen. Toisen ryhmämme jäsenen työskenteleminen Sääksmäen seurakunnassa, yhdistettynä toisen jäsenen ulkopuoliseen tarkastelunäkökulmaan, antoi prosessille hyvän eettisen pohjan.

9.4 Haasteet ja riskit

Yhtenä haasteena opinnäytetyön prosessin tavoitteiden toteutumisessa oli nuorten aikuisten vastaanottavuus sekä ennestään mieliin iskostuneet asenteet rippikoulutoiminnan toteuttamisesta. Mikäli ohjaajakoulutukseen osallistuvat nuoret eivät koe itse osallisuuden kokemusta tai he eivät ole vastaanottavia sen suhteen, riskinä on opettaja- ja ohjaajakeskeisten toimintamallien jatkuminen. Tällöin osallisuuden tavoite jää toteutumatta. Ohjaajakoulutuksessa, jonka pidimme, ei muutosvastarintaa ilmennyt ainakaan näkyvästi. Kuitenkin tulevaisuuden haasteena ohjaajakoulutuksen suhteen on se, miten isosena toimineet vastaanottavat osallisuuden teeman. Nähtäväksi myös jää, uskaltavatko he tulevaisuudessa muuttaa tai jälleenrakentaa ajatteluaan ja toimintaansa.

Myös seurakunnan taloudelliset rajoitteet sekä seurakunnan työyhteisön jäsenten väliset ristiriidat voivat nousta esteeksi ohjaajakoulutuksen toteutumisessa. Taloudelliset rajoitteet voivat evätä koulutuksen järjestämisen. Mikäli uudenlainen vahvasti osallistava toimintatapa nähdään seurakunnassa kielteisenä asiana, on kehittämistyötä vaikea lähteä tekemään. Opinnäytetyön toteuttaminen vaati sosiaalista kyvykkyyttä, perusteltua tavoitelähtöistä suunnittelua sekä muutoskykyä, jotta opinnäytetyön kannattavuus voitiin osoittaa yhteistyökumppanille. Jatkovana haasteena on, pystytäänkö osallistavan ohjaajakoulutuksen merkittävyys osoittamaan, jotta sen jatkuminen on turvattu.

10 POHDINTA

Lähdimme kovalla innolla ideoimaan opinnäytetyötämme syksyllä 2012. Ideoinnin huumassa unohdimme jotain oleellista – työmme rajauksen. Suunnitelmamme sisälsi paljon toisistaan irrallisia osia, eikä punaista langanpäättä ollut näköpiirissä. Olimme kuitenkin päättäväisiä, emmekä luovuttaneet. Syksyn aikana opinnäytetyön pääidea alkoi lopulta hahmottua meille.

Kun hajanainen aihealue oli kursittu järkevästi yhteen, alkoi mieleton työprosessi. Prosessi, joka antoi huomattavasti enemmän kuin otti. Oli hauska huomata, että opinnäytetyön tekeminen saattoi ja sai olla hauskaa. Vaikeitakin hetkiä oli, mutta pääosin tekeminen tuotti nautintoa, olihan molemmilla tekijöillä valtava usko aiheen tärkeyteen ja tarpeellisuuteen. Puolentoista vuoden prosessi oli opinnäytetyön kannalta hyvä. Ajan kuluessa ja kiireettömässä ilmapiirissä ajatukset ehtivät jäsentyä ja ohjaajamateriaalista tuli erittäin hyvä, käytännönläheinen ja tavoitteidenmukainen.

Osallisuuden tunne ja tunteen luominen on tärkeää. Kuva osallisuudesta ja siihen vaikuttavista asioista ja huomioista kasvatti meitä opinnäytetyöntekijöitä ja antoi sellaisia valmiuksia oman työn tekemisen tapaan, joita ei ennen tämän prosessin alkua uskonut edes tarvitsevansa. Osallisuuden merkitys nousi omassa ajattelussa yhdeksi tärkeimmistä näkökulmista työn tekemisessä. Aktiivisen tarkkailun harjoittelu ja kehittävän työotteen omaksuminen antoivat meille hyvät valmiudet työhön sosionomeina, työkentästä riippumatta. Vaikka opinnäytetyön kohdeympäristö oli rippikoulu, voi osallistavaa ohjaajakoulutusta soveltaa moniin erilaisiin toimintaympäristöihin. Esimerkiksi lastensuojelussa lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen on tavoite, jonka tukemiseen osallisuuden käsitteen ymmärtäminen antaa meille erinomaisen pohjan.

Kokemuksemme perusteella useissa työpaikoissa asioita ei pohdita, ja kehittävä työote on vain termi muiden joukossa. Uskomme, että tämä opinnäytetyö otetaan käyttöön seurakuntatyössä hyvillä mielin. Rippikoulutyön kannalta on merkittävää, että siellä toimivat vapaaehtoiset ovat koulutettuja ja omaavat riittävät taidot ja tiedot. Toivomme, että materiaali ja sen tavoitteet sekä sisältö otetaan seurakunnassa tarkasteluun aina uuden koulutusryhmän myötä. Koulutuksen sisältöä pitää tietenkin muuttaa seurakunnas-

sa, jos toimintasuunnitelman painotukset muuttuvat. Yhteishengen ja toiminnallisuuden näkökulmista uskomme kuitenkin, että materiaali toimii tällaisenaan vuosikymmeniä.

Opinnäytetyöprosessin aikana nousi uusia tutkimuskysymyksiä mieliimme lähinnä rippikoulussa opettamisen suhteen. Kuinka kehittää opetusta ja opetusmenetelmiä, jos ne eivät ole osa pappien ja diakonien koulutusohjelmaa? Varsinkin toiminnallisten menetelmien osalta koulutuksia pitäisi laajentaa. Kuinka seurakuntayhteisön sisäistä tiedottamista voi parantaa? Myös rippikoulun seurakuntayhteysjakson kehittämiseksi voisi tehdä vähintään opinnäytetyön ja rippikoulun vaikuttavuutta voisi tarkastella erilaisia opetusmenetelmiä käyttävien ryhmien välillä. Erityisoppijoiden sekä erityisryhmien rippikouluopetus voisivat olla kehityskohteena.

Lopuksi haluamme sanoa, että oli mielenkiintoista saada olla osa tällaista prosessia, jolla on todellinen merkitys yhteisölle sekä meille itsellemme. Kirkollisella sektorilla menetelmämateriaalia tarvitaan lisää ja siksi uskomme tämän opinnäytetyön leviävän seurakuntien välillä, ja sen merkityksen tulevan olemaan koko Suomen seurakunnat kattava. Taloudellista hyötyä tästä ei meille tekijöille tule olemaan, eikä sellaista tavoitetta missään vaiheessa opinnäytetyöprosessia ollutkaan. Näemme tärkeimpänä asiana henkisen pääoman sekä ammatillisuuden suuren kasvun.

Erityiskiitos Sääksmäen seurakunnan jaksavalle ja kannustavalle henkilökunnalle, ja vielä suurempi kiitos sille vapaaehtoisten yhteisölle, joka avoimesti otti vastaan ja auttoi kaikin tavoin tämän opinnäytetyön eri työvaiheissa.

LÄHTEET

- Anttila, Pirkko 2005. Ilmaisuu, Teos, Tekeminen ja TUTKIVA TOIMINTA. Hamina: AKATIIMI Oy.
- Elenius, Antti 2007. Avaran diakonian puolustus. Kari Latvus (toim.) ja Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja.
- Gretscel, Anu (toim.) 2002. Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Hakala, Pirjo 2007. Sielunhoidon suuntaukset ja diakonia. Kari Latvus (toim.) ja Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja.
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki ja Jokela, Ulla 2010. Diakoniatyö. Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.
- Henttonen, Kai 1997. Voiko sen tehdä toisinkin? Diakoniatieteen lähtökohdat ja valinnat. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (toim.) 2009. Rippikoulun todellisuus. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Itkonen, Marko; Johansson, Eeva; Nurmi, Suvielise & Salminen, Teemu 2014. Draamattu. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja.
- Janhunen, Tarja (toim.) & Sura, Sirkka (toim.) 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Tampere: Resurssi.
- Janhunen, Tarja (toim.) & Sura, Sirkka (toim.) 2005. Miten käytän toiminnallisia menetelmiä? Tampere: Resurssi.
- Järjestöpalvelut Jelli i.a. Osallisuus. Viitattu 12.1.2014. <http://www.jelli.fi/osallisuus/>
- Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.
- Koskela, Seija 2013. ”Mie teen vaan oman työni”. Toimintatutkimus moniammatillisen yhteistyön ja ohjausosaamisen kehittämisestä. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 477. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kotila, Heikki 2006. Hengellisen ohjauksen kirja. Helsinki: Kirjapaja.
- Kumpulainen, Kristiina; Krokfors, Leena; Lipponen, Lasse; Tissari, Varpu; Hilppö, Varpu & Rajala, Antti 2010. Oppimisen sillat. Kohti osallistavia

- oppimisympäristöjä. Helsinki: CICERO Learning, Helsingin yliopisto.
- Laulaja, Jorma 2002. Diakonia uskon ja rakkauden risteyksessä. Diakonian käsikirja 2002. Toim. Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä ja Juhani Veikkola. Helsinki: Kirjapaja.
- Lämsä, Anna-Liisa (toim.) 2011. Mieli maasta. Masentuneen nuoren kohtaaminen ja tukeminen. Juva: PS-kustannus.
- Maijala, Lotta 2012. Seurakuntapastori, Sääksmäen seurakunta. Henkilökohtainen tiedonanto 21.11.
- Malkavaara, Mikko 2007. Suomalaisen diakoniatyön taustat ja nykytilanne. Kari Latvus (toim.) & Antti Elenius (toim.) Auttamisen teologia. Helsinki: Kirjapaja.
- Mönkkönen, Kaarina 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirja.
- Näyn ja kuulun –hanke & PTK – poikien ja tyttöjen keskus 2013. Näyn ja kuulun. Osallisuus. Viitattu 17.1.2014.
http://www.lapsivaikutukset.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=41
- Pruuki, Lassi 2010. Rippikoulun pikkujättiläinen. Helsinki: LK-kirjat.
- Raatikainen, Panu 2004. Ihmistieteet ja filosofia. Helsinki: Gaudemus.
- Silverman, David 2005. Doing qualitative research. London: SAGE Publications.
- Sääksmäen seurakunta 2008. Sääksmäen kirkon historia. Viitattu 4.6.2013.
http://www.saaksmaenseurakunta.fi/fi/hallinto/tiedotus/saaksmaen_kirkko_ja_kirkon_historia/?id=231 ja <http://www.saaksmaenseurakunta.fi/fi/hallinto/?id=126>.
- Sääksmäen seurakunta 2012. Rippikoulutyö. Toiminta- ja taloussuunnitelma 2013–2015 ehdotus.
- Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Mitä yhteisöllisyys on? Viitattu 7.2.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Osallisuus. Viitattu 8.2.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kaventaja-fi/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. painos. Tampere: Tampere University Press.

- Vilén, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vuokila-Oikkonen, Päivi & Mantela, Jaana 2010. Syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – käsitteiden määrittely CDS-hankkeessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.11.2012. Saatavissa http://cds.diak.fi/ff_customcss/Tiedostot/Materiaalit/images/Syrj_ytyminen_ja_sosiaalinen_p_oma.pdf

LIITTEET

Liite 1 Rippikoulun osallisuuden tarkkailukaavake

Liite 2 Asiasanalista

Liite 3 Vaikuttavuuden mittari

Liite 4 Koulutuksen runko

Liite 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta

Liite 6 Ohjaajakoulutusmateriaali

LIITE 1 Rippikoulun osallisuuden tarkkailukaavake**Rippileirin osallisuus**

Ajankohta

Tarkkailun kohde

Toiminto

Osallisuuden tasot

Toiminnan alussa	Toiminnan aikana	Toiminnan lopussa
Vetäytynyt	Vetäytynyt	Vetäytynyt
Passiivinen	Passiivinen	Passiivinen
Osallistuu	Osallistuu	Osallistuu
Tuottaa sisältöä	Tuottaa sisältöä	Tuottaa sisältöä

Muutokseen johtaneita tekijöitä:

Tarkkailija

LIITE 2 Asiasanalista 1/2**Asiasanalista****LUOVUUS**

- Keksiminen
- Tyrmääminen pois
- Innovatiivisuus
- Itsetunto
- Ideointi
- Aktiivinen asenne
- Rohkeus heittäytyä
- Tyhjältä nyhjäsy
- Mitä sitten vaikka menis pieleen...
- Muutoksen sietokyky
- Toimintaympäristöt ja niiden hyödyntäminen

TUNNELMAN LUOMINEN

- Apaattisuus pois
- Innostaminen
- Kannustaminen
- Yhteishenki ja siihen tarvittavat välineet
- Yhteisöllisyys

OHJAAJAN ROOLI

- Paikka toimia
- Työtehtävät
- Persoonan käyttö
- Vastuu ja velvollisuudet
- Kaikkien huomioiminen
- Itsetunto
- Ohjaajan paikka suhteessa muihin työntekijöihin
- Auktoriteetti ja aseman käyttö
- Viranhaltija on teitä varten ja tukee tarvittaessa...

TOIMINANNA TOTEUTUS

- Tavoitteet
- Menetelmät
- Toteutus
- Arviointi

LIITE 2 Asiasanalista 2/2

OSALLISUUS

- Määritelmä
- Kenen kuuluu olla osallinen
- Joustaminen pois omalta hyvinvointisektorilta
- Me-henki
- Jokaisen pitää voida olla osallinen
- Innostaminen

LEIRI KOKONAISUUTENA

- Pienet asiat
- Tavoitteet
- Muutoksen sietokyky
- Jokainen leiriläinen
- Heikoimman puolella

KOMMUNIKAATIO

- Tiedottaminen
- Keskustelut
- Kuuntelu
- Minä-viestit

ERILAISTEN IHMISTEN JA TILANTEIDEN KOHTAAMINEN

- Ongelmanuoret
- Ohjaamisen moninaisuus
- Haastavat tilanteet
- Ei huutamalla!
- Ennakkoluulot

OHJAAJAKOULUTUKSEN KOULUTTAJAN MUISTILISTA

- Innostaminen
- Kannustaminen
- Positiivinen palaute
- Aito kohtaaminen ja läsnäolo
- Jokainen on tärkeä
- Minä olen esimerkki
- Kuuntelu
- Tasavertainen kohtelu
- Tavoitelähtöisyys
- Kannustava ilmapiiri, tuetaan esiintymispelkääjää

LIITE 3 Vaikuttavuuden mittari 1/2

OHJAAJAN OMINAISUUDET

Kun mietit kahta vaihtoehtoa, millainen painoarvo asioilla mielestäsi on?
Ympyröi numero linjalta sen mukaan mitä mieltä olet.

Tavoite	1	2	3	4	Toiminta
Kokeilla uutta	1	2	3	4	Luottaa vanhaan
Viihtyvyyteen liittyvät tavoitteet	1	2	3	4	Opetukseen liittyvät tavoitteet
Tieto	1	2	3	4	Elämys
Järjestys	1	2	3	4	Luova ympäristö
Eloisuus	1	2	3	4	Rauhallisuus
Oma-aloitteisuus	1	2	3	4	Tarkasti ohjeistettu
Leiriläisen oma ajattelu	1	2	3	4	Ohjaajan ohjeiden noudattaminen
Joustaminen säännöistä	1	2	3	4	Joustaminen viihtyvyydestä
Suunnitelman toteutuminen	1	2	3	4	Tavoitteen saavuttaminen
Yhdessä olemme Jumalan kuva	1	2	3	4	Jokainen meistä on Jumalan kuva
Auktoriteettiaseman käyttö	1	2	3	4	Oman persoonan käyttö
Neuvominen	1	2	3	4	Pyytäminen
Vaatiminen	1	2	3	4	Ehdottaminen
Saan osallistua muiden ideoiden toteuttamiseen	1	2	3	4	Saan toteuttaa ideoitani
Riskin ottaminen	1	2	3	4	Varmat valinnat
Välttää epäonnistumiset	1	2	3	4	Kestää epäonnistumiset

LIITE 3 Vaikuttavuuden mittari 2/2

Välttää riskiä, koska voi epäonnistua	1	2	3	4	Ottaa riski, vaikka voi epäonnistua
Tiukat rajat	1	2	3	4	Vapaus
Onnistumme yhdessä	1	2	3	4	Onnistun itse
Tiukennetaan sääntöjä tarvittaessa	1	2	3	4	Ensin tiukat säännöt ja sitten joustetaan
Turvallisuuteen vaikuttaa eniten luottamus	1	2	3	4	Turvallisuuden tae on tiukka kuri

Ohjaajan tärkeimmät ominaisuudet (nimeä 1-3):

Jännitän rippileireillä:

Jos roolini leirillä voisi olla mikä tahansa, niin mitä olisin ja mitä tekisin:

LIITE 4 Koulutuksen runko 1/2**Perjantai 8.3.2013**

PÄIVÄLLINEN

Nimikerros, esittely ja muuta tutustumista kevyesti. Opparin esittely.

TAVOITTEET ja niiden luominen!

- Pyydä tota kysymään tolt –eli ollaan riidoissa tutustumisleikki
- Kerro itsestäsi ja arvotaan valheiden määrä

Alkulappujen täyttäminen

Säännöt - Miten luodaan yhteisöllisyyttä, henkistä turvallisuutta, rohkaisevaa ilmapiiriä...

→Sääntöjen esittäminen jotenkin normaalista poiketen...

Teatterileikki: tyrmääminen, joo, joo ja sitten... (PURKU)

Aivoriihi – uusi leikki tai joku ennen keksimätön iltaohjelma... (PURKU)

Iltaohjelman suunnittelua... Tavoitteena leiritunnelman luominen (Keskustelua, tai paperille jos sanoja ei muuten löydy)

ILTAPALA

Iltaohjelmaa...

HART AUS: Itsetunto! Jumalan kuva yhdessä/jokainen...

Lauantai 9.3.2013

AAMUPALA

HART AUS:

Kirjataan tavoitteita ja menetelmiä (ULKOPELEJÄ?) ja arvotaan niistä pienryhmille molemmat. Katsotaan miten pelejä muutetaan, jotta tavoitteisiin päästään...

Manipulaatiopelin säännöt

Ulos pelaan pelit!!! (PURKU, huomiot ohjaamisesta)

Jatketaan leikkimistä tutuilla leikeillä ja häiriötekijöihin vastaamalla...

LOUNAS

Teoria ohjaajan roolista, toiminnasta ja osallisuudesta (Mind-map ja papereita seinään, vastakohtia)

LIITE 4 Koulutuksen runko2/2

HARJOITTEITA_____

- Sosiodraama, erilaisia rooleja, erilaisia tilanteita

KAHVIA SIINÄ VÄLISSÄ

Kun jotain puuttuu ja asiat muuttuu

(KANAVATYÖSKENTELEY yhdessä Suurella Sydämellä porukan kanssa)

(PARKKIS SUUNN.)

Hartauksien suunnittelu... yhdessä vinkkejä ja 2 ryhmässä hartaudet...

PÄIVÄLLINEN

SAUNOTAAN VIETETÄÄN ILTAA

ILTAPALA

HARTAUS: __Toiminnallinen_____

Sunnuntai 10.3.2013

AAMUPALA

HARTAUS: __Kokemuksellinen_____

Kommunikaatioleikki: viesti,

Kuuntelun ja viestittämisen harjoitteita (forum-teatteri, sosiodraama, piilotehtävät rooleissa)

Kerätään ongelmanuoria ja tilanteita. Arvotaan niistä pareille ratkaistavat tilanteet...

LOPPUKESKUSTELU!

Kysely

LOUNAS

Siivous ja kirkkoon...

LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta 1/6**OHJAAJAKOULUTUKSEN TULOKSET JA PALAUTE**

Vastausten yhteenlaskettu pistemäärä ja keskiarvo

	Ennen kurssia		Kurssin jälkeen		
Tavoite	26	2,17	29	2,42	Toiminta
Kokeilla uutta	24	2,00	20	1,67	Luottaa vanhaan
Viihtyvyyteen liittyvät tavoitteet	23	1,92	25	2,08	Opetukseen liittyvät tavoitteet
Tieto	38	3,16	41	3,42	Elämys
Järjestys	36	3,00	37	3,08	Luova ympäristö
Eloisuus	27	2,25	24	2,00	Rauhallisuus
Oma-aloitteisuus	28	2,33	22	1,83	Tarkasti ohjeistettu
Leiriläisen oma ajattelu	24	2,00	19,5	1,63	Ohjaajan ohjeiden noudattaminen
Joustaminen säännöistä	22	1,83	24	2,00	Joustaminen viihtyvyydestä
Suunnitelman saavuttaminen	40	3,33	46	3,83	Tavoitteen toteutuminen
Yhdessä olemme Jumalan kuva	31,5	2,63	30,5	2,54	Jokainen meistä on Jumalan kuva
Auktoriteettiaseman käyttö	37	3,08	38	3,16	Oman persoonan käyttö

LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta 2/6

Neuvominen	29	2,42	35	2,92	Pyytäminen
Vaatiminen	41	3,42	40	3,33	Ehdottaminen
Saan osallistua muiden ideoiden toteuttamiseen	30	2,50	27,5	2,29	Saan toteuttaa ideoitani
Riskin ottaminen	28	2,33	24	2,00	Varmat valinnat
Välttää epäonnistumiset	39	3,25	41	3,42	Kestää epäonnistumiset
Välttää riskiä, koska voi epäonnistua	35	2,92	42	3,50	Ottaa riski, vaikka voi epäonnistua
Tiukat rajat	37	3,08	38	3,16	Vapaus
Onnistumme yhdessä	17	1,42	18	1,50	Onnistun itse
Tiukennetaan sääntöjä tarvittaessa	30	2,50	30	2,50	Ensin tiukat säännöt ja sitten joustetaan
Turvallisuuteen vaikuttaa eniten luottamus	19	1,58	21	1,75	Turvallisuuden tae on tiukka kuri

Palautteet ohjaajakoulutuksesta 8.-10.3.2013

- Koulutuspalautetta: Tykkäsin kurssilla siitä, että pienryhmiä vaihdettiin koko ajan, oli hyvä, kun tuli keskusteltua ja toimittua kaikkien kanssa. Sisällöt oli hyvät, plussaa myös siitä, että menetelmät olivat toiminnallisia. Ei nokan koputtamista. ☺
- Aivan mahtava leiri ja opetus on ollut loistavaa... Leiri on ollut juuri sellainen kun toivoin sen olevan! Parempia vetäjiä ei ole, kun mitä meillä juuri tällä leirillä oli... <3
- Mukavan monipuoliset menetelmät

LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta 3/6

- Eipä tätä paljon tarvi kommentoida. Paljon oli uutta ja hyödyllistä informaatiota
- Ihan loistomeininki! Tuli opittua paljon uutta (opetustavat oli hyviä!). Paljon uusia näkökulmia ja ideoita ja erilaisia. Tavoite saavutettu!
- Mukavaa on ollut, ei tule nyt mieleen kritisoitavaa.
- Oli paljon erilaista kivaa toimintaa. Saunassa pystyi hengittämään.
- Oli mukava leiri ja opetusta oli tarpeeksi, ettei enää niin paljon leirille lähtö jännitä. ☺
- Lotta: Korteissa ei ole mitään väärää, niiden käyttö on toisen asia. Marko: Mokaaminen ja häviäminen on ok.

Ohjaajan tärkeimmät ominaisuudet ennen koulutusta:

- Reiluus (tasapuolisuus), sosiaalisuus (erilaisten persoonien kanssa toimeen tuleminen), luovuus (jota uskaltaa käyttää)
- Tietää mitä tehdään, mielikuvitus, auktoriteetti
- Luotettavuus, joustavuus, turvallisuus
- Joustava, kärsivällinen, luova
- Huumori, helposti lähestyttävä, hyvä tyyppi
- Saa kaikki mukaan toimintaan, tuo leiriläisille onnistumisen kokemuksia, saa pidettyä ryhmän yhtenäisenä
- Oma-aloitteinen, luotettava
- Ottaa vastaan uusia ideoita
- Ymmärtävä, palkitseva, ”pakan kasassa” pitäminen
- Luottamus, oma-aloitteisuus, sääntöjen noudattaminen myös itse
- Kuuntelu, adaptoituminen, tarkkailu
- Itsevarma, rohkea, oma-aloitteinen

Ohjaajan tärkeimmät ominaisuudet koulutuksen jälkeen:

- Oikeanlaisen suhteen osaa luoda leiriläiseen, kestää epäonnistumiset ja palautteet ottaa rakentavasti, on luova

LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta 4/6

- Luottamus, kuuntelemisen taito, joustavuus
- Havainnointi, improvisointi, sopeutuminen
- Luottamus, (kestäminen,) improvisointi tarvittaessa, toisten huomioiminen
- Erilaisten yksilöiden huomioiminen, vuorovaikutustaidot erilaisten ihmisten kanssa, luottamus
- Luovuus, reagointi
- Sovelluskyky, itsetunto
- Huomioida sen tarvitseva henkilö
- Valmis muutokseen, porukan ohjaus, innovatiivisuus
- Roolin ottaminen ohjaajana, muuntautumiskyky, itsevarmuus
- Luotettavuus, joustavuus ja kannustavuus
- Sopeutuu erilaisiin tilanteisiin, uhrautuva, nopea päätöksenteko

Jännitän rippileirillä, ennen koulutusta:

- Suuren roolin ottamista, oppitunteja
- Omia suurempia rooleja
- Pärjäämistä, riittävän kurin ja hauskanpidon rajan ylläpitäminen, turvallisuuden ylläpito
- Hyvän yhteishengen saavuttamista
- Oppitunnit ja Raamikset
- En mitään
- En käytä tarpeeksi luovuutta
- Enpä juuri mitään, tulta päin!
- Vaikeita tilanteita
- Leiriläisten vahvoja ennakkoasenteita & välinpitämättömyyttä
- Esiintymistä, sitä jossei joku toimi ei niinkun yhtään mitenkään
- Riparilaisten kaa toimeentulemistä ja niiden keskinäisii suhteita toisiinsa

LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta 5/6

Jännitän rippileirillä, koulutuksen jälkeen:

- En mitään
- Leiriläisten hälläväliä-asennetta ja umpimielisyyttä
- Oppitunteja
- Mitä uutta tuodaan mukaan
- Vähän ja vähän enemmän kaikkea, toisaalta en taas mitään
- Vaikeita tilanteita
- Erilaisten persoonien kanssa toimeentuleminen (tai siis ongelmanratkaisu vaikeiden tapausten kanssa) tai sii emmä kyllä enää sillee jännitä mut joo.
- Improvisaatiota, heittäytymisen aloittamista, kun sitä kerran heittäytyy niin sitten ei ole mitään huolta
- Vähän vähemmän
- Sitä, kuinka hyvin pystyn ideoimaan uutta jos ennalta suunniteltu ei toimi suunnitelman mukaan.

Jos roolini voisi olla mikä tahansa, niin mitä olisin ja mitä tekisin, ennen kurssia:

- Olla ohjaajana tekemässä riparista kaikille kivaa kokemusta ja auttaa leiriläisiä luomaan yhteishenkeen
- Tarkkailija, katselisin isosten toimintaa, olisin mukana lähinnä tuomassa ideoita ja kertomassa kokemuksesta miten voisi mahdollisesti tehdä/mitä ei ainakaan kannata tehdä ja olisin valmis ottamaan tilanteen haltuun jos sitä vaaditaan
- Haluaisin varmaankin mieluiten olla jotain isosen ja ohjaajan väliltä: mieluiten tekisin jotain sellaista, missä voin omilla erityistaidoillani palvella leiriläisiä ja Jumalaa, esim. musiikin tai keskustelun kautta.
- Pitäisin yllä hyvää ilmapiiriä
- Jäänrikkoja, pärjäisin luultavasti hyvin ”ongelmien” kanssa, meinaan riparilaisia
- Ohjaaja, innostaisin leiriläisiä (otan mieluusti vastuuta, mutten liikaa, saan päättää paljon mitä tehdään)

LIITE 5 Koonti ohjaajakoulutuksen mittarin tuloksista ja palautteesta 6/6

- En tiedä... varmaankin ohjaaja, koska saisin olla mukana kaikessa kuten esim. ohjelman suunnittelussa...
- Narri, pystyy iloitsemaan kaikkien kanssa
- ohi
- Ohjaaja tai isonen voi olla innostava ilman, että tekee itsestään pellen. Olisin innostava ja antaisin vapautta, vaikka kurin pidän kovana. Päättäisin jonkun verran asioista.
- Tarkkailija
- Leiriläisten kanssa leikkivä/pelaileva ja tarkkaileva henkilö

Jos roolini voisi olla mikä tahansa, niin mitä olisin ja mitä tekisin, kurssin jälkeen:

- Ohjaaja – toteuttaisin omia ideoita, niin että muut nauttisivat leiristä
- Ohjaaja, auttaisin tarvittaessa ja olisi leiriläisten tukena...
- Sekä osallinen, että osallistuja
- Olisin ohjaaja, jakaisin vastuuta tasaisesti, heittäytyisin ja pitäisin kuitenkin yleisen kurin yllä.
- Yhteishenkeä nostattava ohjaaja ja ohjaaja, jota olisi helppo lähestyä, mukava leirikokemus kaikille
- Pitäisin yllä mukavaa ilmapiiriä
- Taustavaikuttaja joka seuraa toimintaa, tuo ideoita, auttaa isosia, ottaa tilanteen haltuun tarvittaessa + joita muut voivat muokata/toteuttaa
- Narri, jotta voisi iloita jokaisen kanssa
- Pitäisin hauskaa ohjaajana
- Tarkkailisin isosten ja leiriläisten toimintaa, neuvoisin/ohjeistaisin, jos jokin ei menisi mielestäni oikein
- Olisin varmaan mieluiten ”keskustelukumppani”, haluaisin pohdiskella ja vatvoa asioita yhdessä. Musikantin roolissa viihdyn myös erittäin hyvin. 😊
- Tunnelmankohottaja, edelleen ongelmanuorien kurinpitovastaava

LIITE 6 Ohjaajakoulutusmateriaali

OHJAAJAKOULUTUS

Sääksmäen seurakunta 2014

Marko Itkonen

Reetta Kaunisvaara

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
2 OHJAAJAKOULUTUKSEN RAKENNE	4
2.1 Ohjaajakoulutuksen historia	4
2.2 Kokemuksia ohjaajakoulutuksesta	5
2.3 Ohjaajakoulutuksen rakenne	5
2.4 Osallisuuden mittarit	6
3 VAPAAEHTOISOHJAAJAN ROOLI	7

OHJAAJAKOULUTUKSEN KOULUTUSMATERIAALI 9

OHJAAJAKOULUTUKSEN TAVOITTEET	8
Osallisuus	8
Tavoitelähtöisyys.....	8
Kohtaaminen	8
Seurakuntayhteys.....	8
Ohjaajan rooli	8
Moduuli 1	9
Nimikierros ja nimipeli	9
Nimibingo	9
Väittämäpeli	9
Variaatio edellisestä	9
Säännöt viikonlopulle.....	11
Tavoitteet koulutukselle	11
Osallisuus koulutuksen sisältöön	11
Moduuli 2	12
Osallisuus	12
Olen osallinen peli	12
Osallisuuteen ohjaava asenne –peli.....	12
Tavoitteellisuus ja menetelmä.....	12
Erilaiset oppijat	13
Erilaisten yksilöiden huomioiminen ryhmässä	13
Ohjaajan paikka.....	13
Minä-viestintä	13
Aktiivinen kuuntelu.....	13
Kehonkieli viesti	14
Variaatio forum-teatterista	14
Tunnelman luominen	14
Innostaminen	14

Moduuli 3	15
Jumalanpalveluksen suunnittelu tyhjältä pöydältä ja toteutus	15
Diakonia	15
Olemisen teologia ja kristillinen kasvatus.....	15
 Moduuli 4	 16
Muistellaan nimiä.....	16
Kutituspeli.....	16
Alkutyöskentely	16
Ohjaajan ominaisuudet.....	16
Ohjaajan muistilista.....	17
Kun jotain unohtuu, tai asiat muuttuvat	17
Kokemuksellinen hartaus	17
Alkutyöskentelyn tuloksiin tarttuminen.....	17
Toiminnan suunnittelua.....	18
Roolikuvaus	18
Keskustelupiiri	18
 TEORIAA OHJAAJAN TUEKSI	 19
Osallisuus	19
Rippikoulun opetus.....	19
Diakoninen asenne ja kristillinen arvomaailma	20
Kristillinen kasvatus	20
Olemisen teologia.....	20
Seurakuntayhteys.....	21
Tavoite ja toiminta.....	21
Auktoriteetti ja ohjaaminen	21
Luovuus	22
Erityisnuoret, -lapset ja -aikuiset.....	22
 LIITEOSA.....	 23
Liite 1 Havaintokanavatesti.....	234
Liite 2 Ohjaajan paikka kaavio.....	237
Liite 3 Toiminnan suunnittelukaavake	28

1 JOHDANTO

”Te olette Kristuksen ruumis,
ja jokainen teistä on tämän ruumiin jäsen.”

[1. Kor 12:27]

Tämä on työelämälähtöinen opinnäytetyö, joka on suunniteltu vuosien 2012-2014 aikana perustuen sen hetkisiin ilmiöihin ja tilanteeseen. Tutkimuskysymyksenä on, miten osallisuutta voisi lisätä rippikoulutyöhön vapaaehtoisia kouluttamalla. Tuloksena on isostoiminnan jatkoksi suunniteltu toiminnallinen ohjaajakoulutus.

Osallisuuden lisääminen, vapaaehtoisuuteen varustaminen ja seurakuntayhteyteen kutsuminen ovat innoittaneet suunnittelemaan tämän koulutuspaketin. Ohjaajakoulutuksen suunnittelun pohjaksi on tehty tutkimus rippikoulun osallisuudesta ja ohjaajakoulutuksen vaikuttavuudesta. Ohjaajakoulutus on suunniteltu lähtökohtaisesti rippikoulutyön näkökulmasta, mutta sisällöllisesti se tarjoaa valmiudet laajempaan ohjaustyön osaamiseen.

Koulutusmateriaali on suunnattu kaikille ohjaajakoulutuksia pitävillä henkilöillä. Se sisältää koulutuksen kannalta oleellisen määrän teoretistä tietoa ja runsaasti työvälineitä koulutustilanteita varten. Tietyt toiminnot ovat hyödyksi siinä, miten osallisuuden ymmärtäminen näyttäytyy tulevilla seurakunnan vapaaehtoisilla ohjaajilla. Koulutusta järjestävän tahon on myös tärkeää tiedostaa termistö, jota tulevat ohjaajat tarvitsevat koulutuksensa aikana. Keskeisintä tuleville ohjaajille on itse saada tuntevansa olevansa tärkeä osa seurakuntayhteisöä.

2 OHJAAJAKOULUTUKSEN RAKENNE

2.1 Ohjaajakoulutuksen historia

Sääksmäen seurakunnassa pääsee isoseksi konfirmaationsa jälkeisenä kesänä. Kun isosena olemisen alkaa kahden vuoden jälkeen olla elettyä elämää, mutta vielä olisi mukava lähteä rippileirille, useat nuoret toivovat jatkumoa toiminnalle. Oli huomattu, että kokemusta jo useammalta leiriltä keränneille isosille työtehtävät voisivat olla laajemmalla, vaativammalla ja vastuullisemmalla kuin isosena ensimmäistä kertaa oleville. Sääksmäen seurakunnassa päädyttiin järjestämään ohjaajakoulutusta vuonna 2011 kaksi vuotta isosena toimineille nuorille.

Isoskoulutus on Sääksmäen seurakunnassa järjestetty koko vuoden kestäväksi, joka toinen viikko kokoontuvana iltakoulutuksena, johon on sisällytetty kaksi leiriä. Vuonna 2011 tehdyn kyselyn perusteella kukaan ohjaajakoulutusikäisistä nuorista ei halunnut säännöllistä kerhotoimintaa, vaan mieluummin leiri- tai projektiluontoisen toiminnan. Siksi koulutus suunniteltiin viikonloppuleirin mittaiseksi.

Ohjaajakoulutuksen sisältö oli tällöin vielä määrittelemätön ja se käsitteli samoja aihepiirejä kuin isoskoulutus. Tästä alkaa opinnäytetyömme historia. Teimme tutkimusta, miten rippileirin sisältöä voisi kehittää ja mitä valmiuksia sisällön kehittämiseen tarvitaan. Tämä tutkimus tehtiin havainnoimalla rippileiriä tammikuussa 2013 ja haastatteleamalla rippikoululaisia, isosia, ohjaajia ja rippikoulutyötä tekeviä viranhaltijoita. Leiriläisten sitoutuminen leiriin koettiin ongelmalliseksi ja isosten ja ohjaajien uskallus toimia ja tehdä oli vaillinaista. Näiden ongelmien vähentämisen, yhteisöllisyyden lisäämisen ja kirkkoon sitoutumisen näkökulmista tärkeimmäksi yksittäiseksi toimenpiteeksi priorisoitui osallisuuden lisääminen.

Osallisuuden lisäämisen näkökulmasta ohjauskokonaisuuksiksi muotoutuivat luovuus, tunnelman luominen, kommunikaatio, erilaisten ihmisten huomioiminen, ohjaajan rooli ja tavoitelähtöisyys. Myöhemmin havaittiin ongelmia myös ohjaajakoulutukseen tulevien sitoutumisessa kirkkoon ja ohjaajan rooliin. Palautteiden ja keskusteluiden avulla

lopullisiksi ohjaajakoulutuksen tavoitteiden yläkäsitteiksi nousivat osallisuus, tavoitelähtöisyys, kohtaaminen, seurakuntayhteys ja ohjaajan rooli.

2.2 Kokemuksia ohjaajakoulutuksesta

Vuoden 2013 ohjaajakoulutus toteutettiin viikonloppukurssimuotoisena. Koulutus pidettiin seurakunnan kurssikeskuksessa, missä suurin osa rippileireistä pidetään. Leireihin sopiva ympäristö tuki leirityöhön ohjaamisen suuntaamista. Ohjaajaksi kasvamista tukee toimintamalli, jossa intensiivijakson lisäksi on erilaisia ohjaustilanteita ennen varsinaista rippileiriä. Koulutuksen sisällön harjoitteet suunniteltiin mahdollisimman monipuolisiksi, erilaiset oppijat huomioiden. Perusajatus oli opettaa toiminnallisilla menetelmillä luottaen sosiokonstruktiiiviseen oppimiskäsitykseen.

Ohjaajakoulutuksen intensiivijakson oppimistavoitteiden lisäksi piilotavoitteena kouluttajilla oli kannustaa aktiivisuuteen ja tekemiseen ilon kautta. Yhteishengen luominen ja toisten kunnioitus nousivat myös avainasemaan ohjaajakoulutusta suunniteltaessa. Koulutuspalautteen perusteella tulevat ohjaajat miettivät paljon omaa paikkaansa ja rooliaan suhteessa isosiin ja viranhaltijoihin. Oman paikan löytäminen ja omana persoonana työn tekeminen ei ole itsestäänselvyys ja siihen tulee kiinnittää huomiota.

2.3 Ohjaajakoulutuksen rakenne

Kiireettömyys, hetkessä oleminen ja tehtäviin keskittyminen onnistuvat leiriolosuhteissa, missä ei tarvitse seurata kelloa. Siitä syystä ohjaajakoulutuksen olisi hyvä alkaa leirimuotoisella intensiivijaksolla. Intensiivijakson jälkeen ohjaajille annetaan tehtäviä tai heitä kutsutaan harjoittelemaan ohjaamista erilaisiin seurakunnan tapahtumiin. He voisivat myös suunnitella omasta kontekstista käsin mahdollisen järjestettävän tapahtuman. Näiden jälkeen järjestetään syventävä viikonloppu- tai kokopäivän kurssi, missä etsitään ratkaisuja kauden aikana ilmentyneisiin ongelmiin ja kysymyksiin.

Isot ovat kokemuksen perusteella monesti sitoutuneet rippikoululeireihin. Muuhun seurakunnan toimintaan tai seurakuntayhteyteen he eivät koe niinkään kuuluvansa. Oh-

jaajakoulutus on jatkoa isostoiminnalle. Rippikoululeirien lisäksi muita toimintaympäristöjä ja arkea seurakunnan jäsenenä on syytä pohtia. Koulutuksen intensiivijakson jälkeinen projektiluontoinen toimintakausi antaa kokemuksen seurakunnan toiminnasta laajemmin ja antaa ohjaajille mahdollisuuksia huomata muitakin toimintakenttiä kuin rippikoulun.

2.4 Osallisuuden mittarit

Osallisuuden toteutumista voidaan mitata esimerkiksi rippikoululaisten osallistumisella vapaaehtoisiin tapahtumiin. Jos tätä pidetään mittarina, niin voidaan todeta, että vuoden 2013 kesällä rippileirillä olleista rippikoululaisista ja isosista osallistui 60 % elokuussa järjestettyyn jatkorippikoulu-nimiselle leirille. Isostoimintaan ilmoittautui kesällä 2013 rippikoulunsa käyneistä nuorista 56 %, joista aktiivisesti puolen vuoden jälkeen mukana oli vielä noin 85 %.

Rippikoulun osallisuutta voisi mitata myös perustettujen sosiaalisen median ryhminä, tai leirin jälkeen yhteen kokoontuneiden nuorten määrässä. Joulukuussa 2013 isostoiminnassa mukana oleville nuorille tehdyn kyselyn perusteella toiminnan osallisuus on erittäin hyväksi koetulla tasolla. Jätetyistä 52 nimettömästä lomakkeesta kolme ilmoitti, ettei heidän mielipiteensä vaikuta tarpeeksi ja yksi oli sitä mieltä, että hänen mielipiteensä vaikuttaa liikaa. Avoimeen kysymykseen vaikuttamismahdollisuuksista nuoret ilmoittivat voivansa vaikuttaa toimintaan, aikatauluihin ja ohjelmien sisältöihin.

Vaikein mitattava asia on kuitenkin emotionaalinen kokemus osallisuudesta rippileirillä ja onko osallisuus huomioitu riittävästi. Rippikouluissa mukana olleet viranhaltijat kertoivat arvioivansa osallisuutta sen mukaan, kuinka paljon nuoret uskaltavat ottaa kantaa ja ehdottaa asioita. Oma toimintaansa osallisuuden näkökulmasta he arvioivat taas, että kuinka monta kertaa he muistavat kysyä muiden mielipiteitä ennen päätöksien tekemistä, kuinka nuorten mielipiteet huomioidaan. Tärkeimpänä itse osallisuutta lisäävänä mittarina he pitivät opittujen leiriläisten nimien määrää sekä henkilökohtaisten keskustelujen määrää ja sisältöä.

3 VAPAAEHTOISOHJAAJAN ROOLI

Vapaaehtoishjaaja on seurakunnan viranhaltijaan nähden samaan aikaan asiakas- ja työntekijäsuhteessa. Vapaaehtoishjaajaa tulee tukea hänen toimissaan ja hänelle tulee antaa tilaa ja hänen osallisuuttaan seurakuntaan tulee vahvistaa. Vapaaehtoisille maksetaan joskus palkkaa, mutta siitä huolimatta he ovat edelleen seurakuntalaisia ja heitä tulee kohdella myös niin. Jokaiselle vapaaehtoiselle tulee etsiä hänelle sopiva toimintaympäristö ja toiminta. Siksi ei ole perusteltua tehdä listaa ohjaajan tehtävistä esimerkiksi rippileirillä, vaan jokaisella ohjaajalla voi olla oma, toisiinsa nähden erilainen rooli.

Isot ovat yhtäläillä vapaaehtoisia ja heidän suhde vapaaehtoishjaajiin on tasavertainen yhteistyösuhde. Ohjaajat voivat kyllä ohjata isosia kokemuksensa ja ohjaajakoulutuksen tuomien oppien valossa monessa suhteessa, mutta auktoriteettiin perustuvaa käsksuhdetta heillä ei ole. Ohjaajille voidaan heidän taitojen ja kiinnostuksensa mukaan antaa opetusvastuuta. Onhan ohjaajakoulutuksen tarkoitus antaa valmiudet suunnitella ja toteuttaa tavoitelähtöistä toimintaa. Ohjaajat tulevat myös hyvin erilaisista lähtökohdist, siksi esimerkiksi oppituntien pitämistä rippileirillä ei suoraan kannata ajatella jokaisen ohjaajan perustehtäväksi.

Rippileiriläisten silmin ohjaajat eivät välttämättä eroa isosista juuri lainkaan. Hyvin toimivassa leiriorganisaatiossa näillä nimikkeillä ei ole merkitystä rippileiriläisen silmissä. Toiminnan kannalta ammattinimikkeitä ei edes tarvittaisi, vaan ihmisistä voisi käyttää heidän omia nimiään. Leiriä tulisikin ajatella moniammatillisena työympäristönä, missä jokaisella on hänelle itselleen sopiva rooli ja työtehtävät. Ohjaaja-nimikkeellä ei ole koulutuksen järjestämisen kannalta merkitystä. Ohjaaja nimikkeeseen on päädytty yhteisen keskustelun tuloksena.

OHJAAJAKOULUTUS

Sääksmäen seurakunta

KOULUTUS-
MATERIAALI

Marko Itkonen ja Reetta Kaunisvaara

2014

OHJAAJAKOULUTUKSEN SISÄLTÖ

Moduuli 1

Kokonaisuuden tavoitteena on luoda yhteishenkeä, tutustua ja tehdä ilmapiiristä innostava ja henkisesti turvallinen. Moduuli toimii johdatuksena tavoitteellisuuteen ja osallisuuteen.

Nimikierros ja nimipeli

Nimi ja liike. Jokainen vuorollaan sanoo nimensä piirissä ja näyttää jonkun liikkeen. Muut toistavat tämän nimen ja liikkeen. Toinen kierros pelataan, niin että kaikki sanovat yhtä aikaa nimet ja toistavat liikkeet. Kolmannelle kierrokselle, se kenen nimestä on kyse, ei tee mitään. Muut sanovat nimet ja toistavat liikkeet.

Nimibingo

Kaikki kirjoittavat itsestään 10 väitettä paperille ja lähtevät sen jälkeen etsimään jokaisen väitteen kohdalle jonkun toisen ryhmäläisen nimen, johon väite täsmää. Voittaja on se, jonka paperi on ensimmäisenä täynnä.

Väittämäpeli

Jos ryhmäläiset tuntevat toisensa, voi käyttää hauskaa väittämäpeliä. Jokainen kirjoittaa paperille nimettömästi kolme salaisuutta itsestään. Sen jälkeen laput kerätään ja arvotaan kaikkien osallistujien kesken. Jokainen vuorollaan lukee väittämät ja arvaa kuka voisi olla kyseessä, jos arvaa väärin, niin muut saavat myös arvata.

Variaatio edellisestä

Jokainen kirjoittaa itsestään viisi väittämää. Kaikille on arvottu numero 0-5, joka kertoo kirjoittajalle kuinka monta valetta hän kirjoittaa lappuun. Jokainen lukee oman lappunsa ja muut arvaavat kuinka monta valetta väitteissä oli.

Lämmittelypelit

Many things game

Kaikki ovat piirissä. Ohjaaja lähettää viestin eteenpäin ja se kulkee piirissä vapaassa järjestyksessä kaikkien kautta, kunnes palaa ohjaajalle. Tämä toistetaan samassa järjestyksessä muutaman kerran. Tämän jälkeen ohjaaja lähettää toisen viestin samalla periaatteella, mutta eri järjestyksessä eteenpäin. Molemmat viestit laitetaan sen jälkeen yhtä aikaa. Viestejä lisätään kierros kierrokselta. Vaihtoehtoja on liikkeit ja äänet, nimet, lempiruuat, heitettävä esine, paikkojen vaihto jne.

Kosketa pallolla

Kaksi ryhmäläisistä on kiinniottajia. Heillä on pallo, jolla heidän pitää koskettaa – ei siis heittää – toisia. Kosketetusta tulee myös kiinniottaja. Pallo kädessä ei saa liikkua, vaan sitä heitellään kiinniottajien kesken. Kaikki saavat liikkua vapaasti, mutta pelialueen kannattaa olla aika pieni. Voittaja on se, joka jää viimeisenä kiinni.

Manipulaatiopeli

Manipulaatiopeli on hauska toteuttaa esimerkiksi illan aikana. Jokainen kirjoittaa lapulle tehtävän, joka pitää saada jonkun toisen tekemään. Laput arvotaan ja jokainen yrittää huijata muut tekemään arvonnassa samaansa tehtävää. Voittajia ovat kaikki, jotka saavat jonkun tekemään lappunsa tehtävän määräajassa.

Muut tehtävät

Säännöt viikonlopulle

Jaetaan ryhmäläiset pienryhmiin ja jokainen ryhmä keksii muutaman säännön, joita ilman viikonloppu ei voi onnistua. Säännöt voivat olla myös hassuttelevia, kunhan ne nousevat kurssilaisista. Sen jälkeen kaikki saavat vuorollaan joko esittää sääntöä tai tuoda sen muuten jotenkin normaalista poikkeavalla tavalla esille.

Tavoitteet koulutukselle

Odotukset ja tavoitteet viikonloppua kohdan kerätään talteen. Tässä voidaan käyttää esimerkiksi pienryhmätyöskentelyä, jossa piirretään tai muovailtaan kuvainnollinen ohjaaja. Ryhmät kirjaavat ylös lisävalmiudet, joita pitäisi vielä opetella.

Osallisuus koulutuksen sisältöön

Yhdessä voidaan myös suunnitella kurssin aikataulutusta keskustelemalla ja voidaan miettiä, millä tavoin olisi mukava opetella asioita. Vaihtoehtona voidaan käyttää menetelmää, missä jokainen ryhmäläinen valitsee varastosta sen tarvikkeen, joka kuvastaa hänelle mieluisinta tapaa opiskella.

Moduuli 2

Tavoitteena oppia termistö ja hahmottaa sanojen sisältö. Teoria sanan ympäriltä käydään läpi ja sen jälkeen konkretisoidaan termi tehtävän avulla. Moduulissa tulee harjoiteltua paljon erilaisia ohjaustilanteita. Jokaisen harjoitteen jälkeen tilanne puretaan keskustelemalla.

Osallisuus

Kaikkia tarvitaan, eli seinä-twisteri. Lattiaan ja seinään merkataan esimerkiksi maalinteipillä merkkejä ja pienryhmissä kilpailen peitetään merkkejä käsillä ja jaloilla. Ryhmäläisten tulee koskea toisiinsa.

Olen osallinen peli

Valitaan joitakin kaikille tuttuja pelejä joita pienryhmissä muutetaan niin, että osallistujat saavat vaikuttaa mihin vaan.

Osallisuuteen ohjaava asenne –peli

Kaikki ottavat parin ja parin kanssa käydään dialogi, jossa toinen ehdottaa jotain tekemistä ja toinen vastaa ei. Sen jälkeen vaihdetaan ehdottajaa ja tyrmääjää. Toinen kierros pelataan muuten samalla tavalla, mutta kieltäytyjä sanoo kyllä, mutta ilmeellään osoittaa, ettei kiinnosta. Kolmannella kierroksella ehdotukseen vastataan aina: ”joo, ja sitten...” Lauseeseen lisätään aina jotain lisää ja lisäykseen vastataan tietenkin: ”joo, ja sitten...”

Tavoitteellisuus ja menetelmä

Mietitään ryhmään liittyviä tavoitteita ja kirjataan ne lapulle. Päätetään joku kaikkien tuntema peli. Pienryhmät arpovat itselleen tavoitteen ja muokkaavat leikkiä tai ohjaavat sen tavoitteen saavuttamiseksi.

Erilaiset oppijat

Jokainen tekee havaintokanavatestin (liite 1). Sen jälkeen päätetään joku kaikille tuttu peli ja jakaudutaan ryhmiin vahvimman havaintokanavan mukaan. Jokainen ryhmä suunnittelee, kuinka valittu peli tulee ohjata, jotta siinä käytettäisiin pääasiassa vain valittua havaintokanavaa.

Erilaisten yksilöiden huomioiminen ryhmässä

Mietitään erilaisia haasteita ryhmätilanteisiin ja kirjataan nämä ylös. Toisille papeille tulee erilaisia ryhmätilanteita ja kolmansille erilaisia ryhmiä. Jakaudutaan pienryhmiin, joihin arvotaan haaste, tilanne ja ryhmä. Tämän jälkeen pienryhmät suunnittelevat kyseiselle ryhmälle arvottuun tilanteeseen toiminnan, jossa huomioidaan erityinen haaste.

Ohjaajan paikka

Ohjata voi ryhmän sisältä keskipistehenkisesti, samalta tasolta ryhmän kanssa tai jättää itsensä ulkopuolelle. Ajatusta ohjaajan paikasta voi havainnollistaa kuvan (liite 2) avulla. Mietitään yhdessä millaisissa tilanteissa mikäkin paikka on oikea. Voidaan kokeilla, mitä ohjaajan paikan muuttaminen tekee toiminnalle. Valitaan toiminta, jota ohjataan eri paikoista.

Kommunikaatio

Minä-viestintä

Parin kanssa keskustellaan. Ensin kokeillaan sinä-viestiä, eli toinen ohjaa puhumalla: ”Sinun pitää..., tai sinä et koskaan...” –lauseilla. Kun molemmat ovat puhuneet näin, käydään sama keskustelu minä-viestillä. Eli nyt lauseet alkavat. ”Minusta tuntuu..., tai minä olisin onnellinen...”

Aktiivinen kuuntelu

Parin kanssa valitaan aihe. Toinen puhuu ja toisen tehtävä on vain kuunnella. Pareja pyydetään kiinnittämään huomiota katseeseen, omaan olemukseen ja myötäelämiseen. Tämän jälkeen mietitään yhdessä pieniä keinoja kuuntelun tehostamiseen. Nyt on toisen parista vuoro puhua ja toinen kuunnellessaan käyttää keksittyjä keinoja.

Kehonkieli viesti

Osa ryhmästä lähtee ulos tilasta. Sillä aikaa sovitaan lause tai joku viesti. Yksi näyttelee viestin ensimmäiselle ulkona olleelle, joka näyttelee sen seuraavalle ja niin edelleen, kunnes viimeinen kertoo sanallisesti viestin nähtyään sen. Peliä voidaan pelata niin, että muut ovat katsomossa ja katselevat toimintaa, tai pienissä ryhmissä samaan aikaan, jos esiintyminen vaikuttaa kynnyksysymykseltä.

Variaatio forum-teatterista

Valitaan muutamalle näyttelijälle kommunikaatioon liittyvä ongelma. He suunnittelevat siitä yhdessä ohjaajan kanssa näytelmäpätkän. Esitys näytellään muille, jotka nimeävät yhden ongelman. Tämän jälkeen yleisöltä pyydetään ohje, kuinka tilanteessa olisi pitänyt toimia. Nyt joku katsomosta vaihtaa näyttelijän kanssa paikkaa ja yrittää ratkaista ongelman. Näyttelijät ovat tietenkin suunnitelleet esityksen niin, ettei ongelma kovin helposti ole korjattavissa. Näyttelijöitä vaihdellaan, kunnes päästään johonkin loppuratkaisuun.

Ohjaustaidot

Tunnelman luominen

Mietitään erilaisia keinoja luoda toiminnalle sopiva tunnelma. Teatteripelinä tunnelman luomista voidaan harjoitella äänensävyjen ja kehonkielen avulla. Valitaan joku viestitettävä lause tai asia. Vuorollaan kaikki käyvät kertomassa sen, mutta ohjaaja antaa erilaisia tunnetiloja, tyyllilajeja ja asentoja, missä asia käydään esittämässä. Jos esiintyminen on kynnyksysymys, voidaan harjoitus tehdä myös paritehtävänä. Tällöin vuoronperään kerrotaan asia parille ohjaajan ohjeiden mukaisesti.

Innostaminen

Keksitään erilaisia tapoja innostaa ihmisiä. Tehdään pieniä näytelmiä pienryhmissä liioitelluista innostamiskeinoista.

Moduuli 3

Moduulin 3 tarkoitus on tarjota orientoituminen seurakuntayhteyteen ja oman osallisuuden ja itselle mieleisen toimintakentän löytäminen. Moduulin suunnittelu ja esittely tapahtuu intensiivijaksolla, mutta toteutus jakson jälkeen.

Jumalanpalveluksen suunnittelu ja toteutus

3-4 viikkoa ennen messua kokoonnutaan yhteen. Luetaan messun tekstit ja kootaan mielikuvista ajatuksia. Ajatuksista suunnitellaan kokonaisuus, joka jaetaan osiin pienryhmille. Osat voivat olla liturgia, musiikki, saarna jne. Pienryhmät kokoontuvat tarpeen mukaan toisiaan. Suunniteltu messu toteutetaan ja arvioidaan itse.

Diakonia

Projekti lähimmäisen rakkaudesta. Jokainen ohjaaja suunnittelee projektin yhdessä tai erikseen, jonka ajatus lähtee lähimmäisen rakkaudesta.

Olemisen teologia ja kristillinen kasvatus

3-4 viikkoa ennen messua kokoonnutaan yhteen. Luetaan messun tekstit ja kootaan mielikuvista ajatuksia. Ajatuksista suunnitellaan kokonaisuus, joka jaetaan osiin pienryhmille. Ryhmien tehtävät voivat olla liturgia, musiikki, saarna jne. Pienryhmät kokoontuvat tarpeen mukaan toisiaan. Suunniteltu messu toteutetaan ja arvioidaan itse.

Moduuli 4

Moduulin toteutetaan leirillä tai päiväleirillä. Tavoitteena kerrata jo opittu, antaa valmiudet ja itseluottamusta ohjaajan tehtäviin rippileirillä.

Orientaatio

Muistellaan nimiä

Sovitaan yhdessä hassu kiinniottaja, esimerkiksi mörkö ja hänelle kävelytyyli ja ääni. Peliä pelataan pienellä alueella. Yksi ottaa kiinni sovitulla tyylillä. Jos joku jää kiinni, niin hänestä tulee kiinniottaja ja edellinen kiinniottaja juoksee muiden kanssa karkuun. Ainoa pakokeino on huutaa jonkun toisen pelaajan nimen. Nyt uusi kiinniottaja on se kenen nimi huudettiin ja edellinen kiinniottaja juoksee karkuun.

Kutituspeli

Tutulla ja turvallisella ryhmällä voidaan vaihtoehtoisesti kutituspeliä. Siinä ohjaaja aloittaa huutamalla jonkun pelaajan nimen ja kaikki muut ryntäävät kutittamaan häntä. Kutittaminen jatkuu, kunnes kutitettava huutaa jonkun toisen pelaajan nimen ja nyt häntä rynnätään kutittamaan.

Alkutyöskentely

Kootaan kokemuksia ja tunnelmia ohjaamistilanteista. Jakaudutaan pienryhmiin, joissa kootaan asioita, joita halutaan vielä käsitellä tai opetella. Sen jälkeen jokainen ryhmä esittää omasta listastaan pantomiimilla tai muuten arvoituksellisesti käsitteilyyn nostettavia asioita. Muut arvaavat ja kirjataan asiat ylös.

Kokoavat työskentelyt

Ohjaajan ominaisuudet

Kootaan papereille ohjaajan hyviä ominaisuuksia ja taitoja. Teipataan paperit seinälle. Yhdessä pohtien etsitään ominaisuuksista tärkeimmät.

Ohjaajan muistilista

Kirjoitetaan ohjaajan muistilista tai iltarukous, jossa tärkeät ominaisuudet kertaantuvat. Tuotoksen voi liittää vaikka Raamatun väliin, niin se muistuttaa rippikoulussa saadusta tehtävästä ja auttaa toimimaan siinä. Jokaisen tuotos voi olla henkilökohtainen tai voidaan tehdä myös yksi yhteinen, johon kukin liittää omat, itselle tärkeät asiat.

Kun jotain unohtuu, tai asiat muuttuvat

Mietitään yhdessä pelejä, joissa on oleellisena osana pelivälineet tai jokin tietty tila, missä leikkiä on aina leikitty. Jaetaan leikit pienryhmille ja heille annetaan eri tila tai ei varsinaista pelivälinettä ollenkaan. Ryhmät keksivät miten sääntöjä tai leikkiä muutetaan, jotta se toimisi näillä muutoksilla.

Kokemuksellinen hartaus

Mietitään, millä tavoin hartaus voi olla kokemuksellinen. Jaetaan pienryhmät, jotka suunnittelevat sovitulla tavoilla kokemuksellinen hartaus. Rytmitetään hartaudet leirin tai leiripäivän ajalle. Vaihtoehtoisesti voidaan miettiä samalla periaatteella Raamattuopetusta rippikouluun.

Alkutyöskentelyn tuloksiin tarttuminen

Keskustellaan ongelmista ja näkökulmista. Harjoitellaan niitä ohjaustilanteita, joihin kaivataan vahvistusta.

Toiminnan suunnittelua

Tehdään leirille tai tulevaan rippikouluun suunnitelmia. Sovitaan tilanteita, jotka kirjataan suunnittelukaavakkeeseen (liite 3). Jakaudutaan pienryhmiin ja mietitään tavoitteet. Tavoitteiden asettamisen jälkeen mietitään menetelmät, joilla tavoitteet voitaisiin saavuttaa. Menetelmien jälkeen tehdään varsinainen suunnitelma toiminnalle. Jos suunnitelmat toteutetaan, niin arviointi on tärkeää täyttää myös.

Variaatio edellisestä on, että tavoitteiden kirjaamisen jälkeen paperit kiertävät toiselle ryhmälle, joka miettii menetelmät ja taas vaihdetaan paperia ennen suunnitelmaa. Tässä menetelmässä voidaan paperi kierrättää vielä arvioitavaksi toiselle ryhmälle.

Roolikuvaus

Ohjaajalla on erilaisia tehtäviä, joihin häntä kutsutaan. Kirjoitetaan, joko tarinamuodossa tai runona kuvaus omasta lempiroolistaan leirillä. Vaihtoehtoisesti voidaan myös piirtää kyseinen kuvaus. Esitellään muille omat työt. Keskustellaan ohjaajakoulutuksesta, ohjaajana toimimisesta ja seurakunnan toiminnasta.

Keskustelupiiri

Jokainen vuorollaan antaa seuraavalle piirissä palautteen hänen vahvuuksistaan toimia ohjaajana. Toisten puheenvuoroja ei kommentoida.

TEORIAA OHJAAJAN TUEKSI

Ohjaajakoulutukseen liittyy runsaasti termejä. Tässä kappaleessa käsitellään niistä oleellisimmat siltä osin, kuin tulevien ohjaajien tulisi ne ymmärtää. Tarkoituksen mukaista ei ole luetella ohjaajille näitä vastauksia suoraan, vaan ohjata heitä löytämään itse tehtävistä tämän tyyppisiä vastauksia.

Osallisuus

Osallisuus on tunne kuulumisesta tai liittymisestä johonkin. Osallisen vastakohta on osaton tai syrjäytynyt. Leirillä tai tapahtumassa osallinen on henkilö, joka voi vaikuttaa tapahtumaan ja asioiden kulkuun, eli henkilö jota ilman tapahtuma ei olisi juuri sellainen.

Toisille voidaan tarjota osallisuuden tunne olemalla aidosti heistä ja heidän asioistaan kiinnostuneita. Helppoja tapoja osoittaa kiinnostus on kutsua ihmisiä nimellä ja kysyä heidän mielipidettään. Osallisuuden tunnetta lisäävä työote antaa muille oikean mahdollisuuden vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin.

Osallisuuden tunnetta heikentävät säännöt ja määräykset, joiden merkitys ei ole ryhmä- tai yksilölähtöinen, tai niiden merkitystä ei ymmärretä. Ihminen ei ole osallinen toimiessaan, niin kuin on käsketty, vaan silloin kuin hän haluaa toimia kyseisellä tavalla.

Rippikoulun opetus

Rippikouluopetusta mietittäessä paras opetuksen toteuttamistapa ei ehkä ole perinteinen opettaja puhuu edessä ja oppilaat kuuntelevat hiljaa -malli. Humanistiseen ihmiskäsitykseen liittyy ajatus siitä, että ihminen hankkii, arvioi ja jäsentää oman tietonsa, jota hän käsittelee kriittisesti hyödyntäen aikaisemmin oppimaansa. Ohjaajakoulutuksen tehtävät ovat esimerkkejä, kuinka toiminnallisilla menetelmillä voidaan opetella asioita.

Diakoninen asenne ja kristillinen arvomaailma

Laaja-alainen diakonian määritelmä on tehdä hyvää toiselle. Kristillinen arvomaailma pohjautuu myös ajatukseen rakkaudesta, eli toisten ihmisten, oman itsensä ja kaiken luodun arvostamiseen. Ohjaajan tehtävä on huomioida kaikista heikoimmissa asemassa olevat. Diakoninen ajattelu pohjautuu Kristus-keskeiseen ajatteluun, joka yksinkertaisuudessaan tarkoittaa toimimista Kristuksen tavoin suostumalla vapaaehtoisesti kulkemaan ihmisenä ihmisen rinnalla.

Kristillinen kasvatus

Kristillisellä kasvatuksella tarkoitetaan ohjaamista arvostamaan kaikkea luotua, toisia ihmisiä ja itseään. Kristillisessä kasvatuksessa kolmiyhteisen Jumalan olemassaolo ja aktiivisena toimijana meidän kanssa, meidän kautta ja meissä, on itsestäänselvyys. Kristillinen kasvatus ei ole kristinuskon opettamista, vaan Jumalan tahdon mukaista kasvatustyötä. Kristillinen kasvatus pohjautuu lähetyskäskyn sanoihin: ”Opettakaa heitä noudattamaan kaikkea, mitä minä olen käsenyt teidän noudattaa.”

Olemisen teologia

Olemisen teologia sisältää ajatuksen dialogisuudesta, hengellisestä matkakumppanuudesta ja kiireettömyydestä. Kiireettömän tuntuudessa ilmapiirissä asettuminen olemaan on mahdollista. Olemisella ei tarkoiteta sitä, ettei tehtäisi mitään, vaan sitä että ollaan olemassa omana itsenä.

Dialogisuus on kuuntelemista, aitoa läsnäoloa ja eläytymistä toisen asemaan. Dialogisuus pyrkii tasavertaisuuteen ja vastavuoroisuuteen. Dialogisuudessa ei aina tarvita sanoja, vaan kommunikaatio voi olla myös hiljaista vuorovaikutusta. Avoinuus dialogisuudessa antaa tilaa erilaisille ajattelutavoille ja näkemyksille, joilla pyritään löytämään erilaisia ulottuvuuksia vuorovaikutussuhteelle. Hengellinen matkakumppanuus on rinnalla kulkemista hengellisten kysymysten äärellä. Hengellisessä matkakumppanuudessa ollaan tasavertaisia, eli kukaan ei ole asiantuntija suhteessa toisiin.

Seurakuntayhteys

Seurakuntayhteys ei ole käymistä seurakunnan tilaisuuksissa, vaan kokemalla osallisuutta seurakuntaan. Jokaisella seurakuntalaisella pitäisi siis täydellisesti luodussa seurakuntayhteydessä olla mahdollisuus vaikuttaa kirkon toimintaan, toimia omana itsenään tehtävissä, jotka ovat mielekkäitä ja kokemalla, ettei seurakunta olisi tällainen ilman häntä. Täydellisyyteen seurakuntayhteyden luomisessa ei varmasti päästä, mutta on tärkeää muistaa kuitenkin pyrkiä siihen.

Tavoite ja toiminta

Tavoite on päämäärä, jota voidaan mitata. Tavoite voidaan asettaa oppijan näkökulmasta, mutta ohjaajalle sopiva tapa asettaa tavoitteita on asettaa tavoitteet itselle. Esimerkiksi osallisuutta tukevia tavoitteita ohjaajalle voisi olla: Opin kaikkien leiriläisten nimet, kysyn ainakin 10 heidän mielipiteitä ja ajatuksiaan, en sano toisten ehdotukseen koskaan suoraan ei. Tavoitteet kannattaa kirjata aina ylös, niin ne pysyvät mielessä ja ohjaavat toimintaa. Toiminnan suunnittelun pitää lähteä tavoitteista. Toiminnalla ei ole merkitystä, jos sille ei ole asetettu tavoitteita.

Tavoitelähtöisen toiminnan suunnittelusta esimerkki: Tavoite on parantaa yhteishenkeä, sen pohjalta valitut menetelmät ovat pelit ja leikit. Seuraavaksi valitaan leikkejä ja pelejä, jossa tehdään yhdessä ja mietitään, miten ne voidaan ohjata yhteishenkeä nostavasti. Toiminnan jälkeen on tärkeää arvioida tapahtuma, jotta opittuja asioita voidaan jäsentää.

Auktoriteetti ja ohjaaminen

Tärkeä ohjaajakoulutuksessa opetettava asia on ohjaamisote. Tarkoitus on saada herätettyä halu oppia tai toimia. Tärkeintä ei ole, että esimerkiksi rippileiriläiset tekevät mitä käsketään, vaan saada heidät toimimaan omasta halustaan. Auktoriteetti, eli valta-aseman käyttö, ei siis ole avainasemassa ohjaamistyössä. Tärkeintä on luoda ohjattavien kanssa luottamussuhde. Hyvässä luottamussuhteessa uskalletaan toimia omana itsenä ja yhdessä tehdyt sopimukset pitävät käskyjä paremmin.

Luovuus

Luovuudella monesti ymmärretään sen tarkoittavan jotain taiteellista. Luovuus tarkoittaa kuitenkin sanana arkisista asioista selviytymistä. Jokainen ihminen on josakin määrin luova. Luovuuden käyttöä voidaan lisätä asettamalla toimintaan ongelmia, joihin ei ole tarjolla oikeita vastauksia tai tiettyjä toimintamalleja. Luovuutta on käyttää aikaisemmin opittuja asioita toisessa ympäristössä tai tilanteessa.

Erityisnuoret, -lapset ja -aikuiset

Erityislapset ja –nuoret termit ovat yleiskielessä yleistynyt sana. Sana on negatiivisvaikutteinen ja sen vuoksi sitä ei ole hyvä käyttää. Tähän ryhmään kuuluvat lapset ja nuoret tarvitsevat erityistä tukea joissakin asioissa. Heidän kanssaan tehdään siis erityisestä tarpeesta nousevaa työtä. Tärkeintä ei ole tiedostaa, miksi joku tarvitsee tukea enemmän kuin muut, vaan auttaa apua tarvitsevaa. Hyvässä toiminnassa huomioidaan kaikkien osallistujien toimintakyky ja toimintaa muutetaan, niin että kaikki voivat osallistua omalla tavallaan. Esimerkiksi, jos jollekin paikallaan istuminen tuottaa suunnatonta vaikeutta, niin ei ole tarkoituksenmukaista pakottaa häntä istumaan, vaan keksiä vaihtoehtoinen toimintatapa tavoitteen saavuttamiseksi.

LIITEOSA

Liite 1 Havaintokanavatesti

Liite 2 Ohjaajan paikka kaavio

Liite 3 Toiminnan suunnittelukaavake

Havaintokanavatesti

LIITE 1

Anna pisteitä yhdestä kolmeen (1-3) siten, että sinun toimintatapaasi parhaiten kuvaava vaihtoehto saa kolme pistettä ja heikoimmin kuvaava yhden.

1. Vaatteissani kiinnitän huomioita...

- a) Värien yhteensopivuuteen
- b) Asiallisuuteen
- c) Mukavuuteen

2. Seuraan maailmanmenoa...

- a) lukemalla lehtiä
- b) kuuntelemalla radiota
- c) vähän kaikkialta

3. Taidenäyttelyssä...

- a) vain katselen töitä
- b) keskustelen töistä
- c) koskettelen töitä

4. Uusissa ihmisissä huomioni kiintyy...

- a) silmiin
- b) ääneen
- c) kädenpuristukseen

5. Vapaa-aikanani mielelläni...

- a) luen erilaisia kirjoja
- b) kuuntelen musiikkia
- c) liikun ja teen kädentöitä

6. Pidän kirjoista joissa on...

- a) kuvauksia
- b) vuorosanoja
- c) toimintaa

7. Helpoiten omaksun uutta kun...

- a) katselen ja luen
- b) kuuntelen asian
- c) teen ja kokeilen

8. Työntekoani häiritsee...

- a) liikkeet ja epäjärjestys
- b) häiriöäänet
- c) huonot olosuhteet

9. Pitkästyessäni rupean...

- a) katselemaan ympärilläni
- b) hyräilemään
- c) piirtelemään ja liikkumaan

10. Kun olen autossa...

- a) katselen maisemia
- b) kuuntelen aina radiota
- c) säädän asentoa ja lämmitystä usein

11. Hyvässä palaverissa käytetään paljon...

- a) kuvia, kalvoja ja kirjoitettua tietoa
- b) puheenvuoroja
- c) mukavuutta lisääviä seikkoja

12. Teen päätöksiä sen mukaan mikä minusta...

- a) näyttää parhaalta
- b) kuulostaa parhaalta
- c) tuntuu parhaalta

13. Ilmaisen tunteitani...

- a) kasvojen ilmeillä
- b) äänensävyillä
- c) elehtien

15. Sisustuksessa on tärkeintä...

- a) värit
- b) hyvät stereot
- c) mukavat huonekalut

14. Hyvä keino kannustaa oppilasta on...

- a) laittaa työ näytille
- b) antaa palautetta puhuen
- c) onnitella halaten

16. Kiistatilanteissa pyrin ottamaan selvää...

- a) vastapuolen näkökannasta
- b) vastapuolen äänenpainoista
- c) vastapuolen tunteista

Laske yhteen pisteet kullekin vaihtoehdolle (a, b ja c)

A-pisteet

B-pisteet

C-pisteet

Tulos

- Eniten A-pisteitä: Visuaalinen eli näköaistiin perustuvan havaintokanavan käyttö on sinulle ominaista.
- Eniten B-pisteitä: Auditivinen eli kuuloaistiin perustuvan havaintokanavan käyttö on sinulle tärkeää.
- Eniten C-pisteitä: Kinesteettinen eli käytät eniten liike- ja tuntoaistiin perustuvaa havaintokanavaa.

Kunkin omin oppimisen tapa koostuu monesta tekijästä. Yksi vaikuttavista tekijöistä ovat havaintokanavat (aistikanavat). Jos henkilö on visuaalinen, se ei tarkoita sitä, että hän ei omaksu lainkaan tietoa muilla aisteillaan, vaan että näköaistin avulla tapahtuva oppiminen on oppijan vahvuus. Yleisiä ovat melko tasavahvat yhdistelmät kahdesta aistikanavasta, esimerkiksi visuaalis-kinesteettinen.

Lähde: http://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi/?page_id=386

Visuaalinen havaintokanava = näköhavaintoon perustuva

Näkeminen, näkömielikuvat, havainnollistavat kuvat tärkeitä

Oppiessa:

- Kuvat, kaaviot, taulukot, kalvot ja monisteet oppimisen tukena
- Tärkeää myös lukea, ei vain kuulla
- Alleiviivaukset ja muut merkinnät saattavat auttaa
- Oletko kokeillut piirtää omia kuvia tai kuvitetun miellekartan aiheesta?
- Värien käyttö, muistiinpanot suurille paperiarkeille ja niiden kiinnitys seinille kotona voivat auttaa

Auditiivinen havaintokanava = kuulohavaintoon perustuva

Kuuleminen, äänet, keskustelu tärkeitä

Oppiessa:

- Rytmi ja musiikki saattavat auttaa
- Keskity kuuntelemaan, muistiinpanojen tekeminen samanaikaisesti saattaa häiritä
- Oletko kokeillut tunnin nauhoittamista tai sanellut itsellesi pääkohtia aihepiiristä nauhalle ja kuunnellut niitä?
- Oletko kokeillut äänikirjoja?
- Keskustelu aiheesta muiden kanssa saattaa olla tärkeää
- Sanalliset ohjeet mieluummin kuin kirjalliset

Kinesteettinen havaintokanava = tuntoaistiin, liikkeeseen, tunteisiin perustuva

Tunnustelu, kokeminen, tekeminen, liike ja lihasmuisti tärkeitä

Oppiessa:

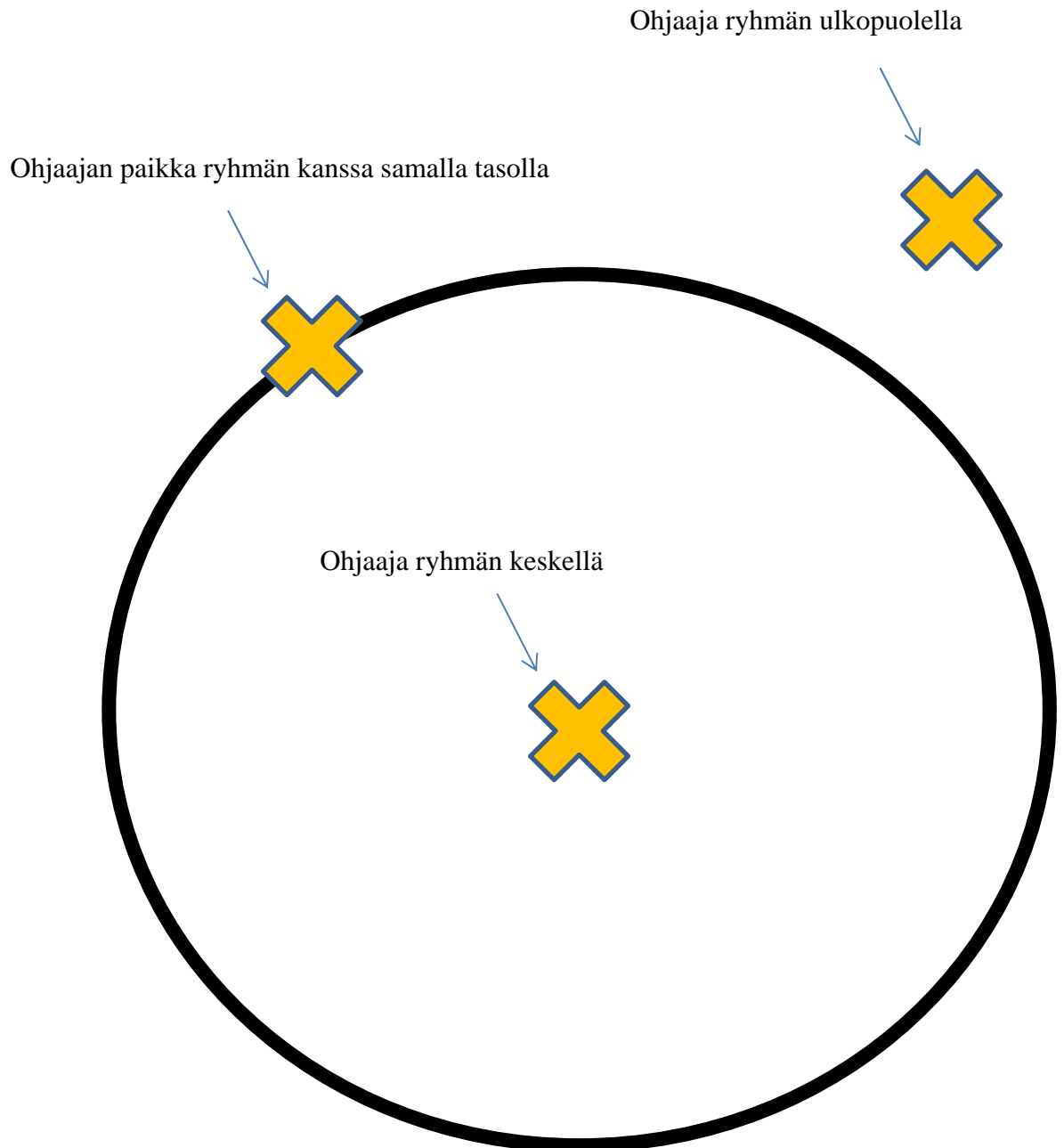
- Tärkeää miellyttävän tuntuinen opiskeluympäristö
- Oppimistilanteessa korostuu tunnelma ja ”fiilis”, esim. miten luennoija kertoo asiasta
- Havaintoesitykset, konkretia ja kokeileminen ovat tärkeitä oppimiselle
- Lian pitkä paikallaan istuminen uutta opiskellessa turruttaa: oletko kokeillut tenttiin lukemista tai kuuntelua samalla kun kävelet?
- Oletko kokeillut itse tuotettua havaintomateriaalia, käsillä tekemistä, pahvilappujen askartelua ja leikkelyä tai opittavien asioiden näyttelemistä oppimisen tueksi?

Lähde: http://www.erilaistenoppijoidenliitto.fi/?page_id=869

Ohjaajan paikka

LIITE 2

Kuvassa ympyrä kuvaa ryhmää ja rastit ohjaajan paikka eri tilanteissa.

Suunnittelukaavake

LIITE 3

TOIMINTA _____

TAVOITTEET	MENETELMÄT	TOTEUTUS

ARVIOINTI